

KERESZTYÉN IGAZSÁG

AZ ORDASS LAJOS BARÁTI KÖR FOLYÓIRATA

Új folyam 63. szám



2004. ŐSZ

Tartalom

IGEHIRDETÉS

Dóka Zoltán: Ki a főszereplő? (Lk 17,7-10) 1

EMLÉKEZÜNK

Zoltán László: Húsz éve hunyt el Karner Károly 6

1984-RE EMLÉKEZÜNK

Húsz éve született Dóka Zoltán Nyílt levele..... 8

Dóka Zoltánné: Emlékezetes hónapok 8

Ittész Gábor: A segélykiáltás kairosha: 1984 12

Isó Dorottya: A velünk élő diakóniai teológia 17

*Ifj. Zászkaliczky Pál: Dóka Zoltán Nyílt levelének körülményei
és utóélete a reformiratokban..... 23*

Ittész János: Reménységgel az Úr munkájában (1Kor 15,58) 26

TANULMÁNY

*Zászkaliczky Zsuzsanna: Az építőművészet mestere és az építő-
mesterség művésze - Emlékezés Sándy Gyulára (1868-1953) 29*

ELBESZÉLÉS

Ordass Lajos: Bobby 38

VERSEK

Scholz László: Négysorosok az Üvegszilánkok c. sorozatból

TARTALMI ÖSSZESÍTŐ..... 44

KERESZTYÉN IGAZSÁG

Az Ordass Lajos Baráti Kör negyedévi folyóirata
Független evangélikus teológiai és kritikai lap

Új folyam 63. szám – 2004. ŐSZ

Felelős szerkesztő: Ittész Gábor (tel.: 96-336-693)

Felelős kiadó: id. Zászkaliczky Pál (tel.: 27-359-291)

A szerkesztőbizottság tagjai:

Isó Dorottya, Ittész János, Jankovits Béla

Szerkesztőség: 9025 Győr, Rát M. tér 2.

E-mail: olbkkerig@mail.datanet.hu

Kiadóhivatal: 1114 Budapest, Bocskai út 10.

Postacím: 2151 Fót, Ibolyás u. 3/A.

Csekkszám: Ordass Lajos Baráti Kör

Budapest – OTP XI. ker. 11711034-20081452

Nyomdai kivitelezés: OOK-Press Kft., Veszprém

Felelős vezető: Szathmáry Attila

Dóka Zoltán

Ki a főszereplő?*

„Ki az közületek, aki ezt mondja szolgálójának, mikor az szántás és legettetés után megjön a mezőről: Jöjj ide hamar, és ülj az asztalhoz! Nem azt mondja-e inkább neki: Készíts nekem valami vacsorára valót, övedd fel magadat, és szolgálj fel nekem, míg eszem és iszom, te majd azután egyél és igyál!? Vajon megköszöni-e annak a szolgálónak, hogy teljesítette, amit parancsolt neki? Azért tehát ti is, ha teljesítettétek mindazt, amit parancsoltak nektek, mondjátok ezt: Haszontalan szolgálk vagynunk, azt tettük; ami kötelességünk volt.”
(Lk 17,7-10)

Jézus Krisztus tanítására oly igen jellemző szavakat, példázatot hallottunk. Sajtát korának egy kegyetlen jelenségéről akar nekünk valami maradandó, mély üzenetet adni. Mert hiszen ha belegondolunk abba, amit most hallottunk, hogy egy szolgáló hazajön fáradtan egész napi munka után, és ahelyett, hogy leülhetne, azonnal újra szolgálatba kell állnia, s urának vacsorát kell készítenie, felszolgálnia, — akkor ez nyilván olyan társadalmi helyzetet tükröz, amelyben egyesek kizsárolják, kizsákmányolják utolsó erejét a másíknak. Jézus nyilván nem helyeselte ezt. Sok másíék példával lehetne bizonyítani, hogy Jézus az egymást kizsákmányoló, az egymást végsőkíeg uralni akaró magatartást mindig elítélte és elvetette. De Jézus minden emberi élethelyzetből tudott valamit megragadni, ami tanulság, ami Isten országának a rendjére fényt vet. És itt is erről van szó!

Egy kérdés jutott az eszembe, amikor ezt az ígét elolvastam, készülve erre az istentiszteletre. Ez a kérdés így hangzik: KI A FŐSZEREPLŐ?...

Nem csak színházi előadásokkal kapcsolatban teszik fel a színházlátogatók kíváncsian a kérdést, hogy ki játssza a főszerepet, de ki nem mondva ott van ez minden emberi közösségben is. Ott van egy családban is. Ki az, aki a család életét leginkább befolyásolja, akire mindenkinek figyelni kell? Ki az, aki a családban a többi felett uralkodni akar...? Ugyanígy benne van az egyházban, a gyülekezetben is ez a kérdés: ki a főszereplő? Ki az, akire figyelni kell, aki fontosabb, mint a többi...? És ugyanígy benne van a társadalomban is ez a kérdés: ki a főszereplő? Ki az, aki a többít a maga akarata vagy elképzelése szerint hatalma alá hajthatja, irányt mutathat, mindenkit rákényszeríthet arra, hogy aszerint cselekedjék, éljen, gondolkozzék, ahogyan ő akarja?

Ez a tapasztalat ráírányítja a figyelmünket minden emberi közösség alapbájára. Mindíeg küzdelem van közöttünk, a legkülönbözőbb emberi közösségekben azért, hogy ki legyen a főszereplő. És nem kell messzebb mennünk, hogy ki-ki a maga családjában ezt a kérdést ellenőrizhesse most közöttünk, és őszintén megvalljuk most magunknak, hogy ez a harc ott van a szavainkban, egymás közti viszonyunkban. És újra és újra ebből lesz a konfliktus, ebből lesz a veszekedés, hogy mindegyikünk azt szeretné, ha ő lenne a főszereplő. Mindegyikünk azt szeretné, ha ő uralkodnék.

* Elhangzott Hévízgyörkőn, 1984. szeptember 2-án, a Szentháromság ünnepe utáni 11. vasárnapon. (Magnófelvétel alapján.)

Ezt a kérdést sohasem lehet végleg eldönteni, mert ha ma sikerült nekem uralkodnom a család felett, holnap lehet, hogy egy másik családtagnak sikerül ugyanaz, és sohasem lesz vége ennek a harcnak... Ugyanez áll az egyházra is. A tanítványokról olvastuk az evangéliumban, hogy újra és újra vitázni kezdtek, hogy ki a nagyobb közöttük, s ezzel keserítették Jézust és egymást is. És azt kell mondanom, hogy az egyháztörténetnek egyik legfájóbb kérdése is mindig ez volt, és a legfájóbb pontja ez a harc, hogy ki a főszereplő, ki a fontosabb, kire kelljen inkább hallgatni — Péterre vagy Pálra, Lutherra vagy a pápára?... Egy kis gyülekezetben is mindig kimondottan vagy rejtetten ez a kérdés: ki a gyülekezetben a hangadó — a lelkész vagy a presbiter, vagy valaki más?... S a társadalomban is újra és újra ezen történnek összeütközések, hogy azok, akik a főszerepet megnyerik, hatalmukba kerítik, azok természetes módon várják el, hogy a többiek meghajoljanak, és mint akarat nélküli bábok engedelmeskedjenek. De újra és újra kitör a konfliktus, amikor alkalom nyílik arra, hogy az elnyomottak elkiáltssák magukat, és elvegyék azoktól a hatalmat, akik előbb bitorolták. Az egész emberi élet, az egész emberi együttélés alapkérdése ez.

Jézus erre a kérdésre felel ezzel a példázattal: ki a főszereplő?... Világos, hogy Jézus Istenről beszél. Őt hasonlítja ahhoz a gazdához, aki a mezőről hazatérő szolgának azonnal parancsot ad. És ez az egyetlen társadalmi kép Jézus példázatában mélységes mondanivalót rejt Istenről, nevezetesen azt, hogy amennyire ebben az igazságtalan társadalmi helyzetben le van írva és olvasható: fontos a gazda, és nem fontos a szolga. Egyedül az a fontos, hogy a gazda jól lakik-e vacsorára, — nem az a fontos, hogy a szolgának jut-e valami ennivaló vagy pihenés. Azt akarja Jézus ezzel mondani, hogy Isten egyedül a fontos. Isten egyedül a főszereplő! Az emberi együttélés minden fajtájában ez az egyedüli alapkérdés: vajon a közösségekben részt vevő tagok felismerik-e ezt?... Vajon felismerjük-e ezt a családban, hogy az életünk akkor van rendben, akkor tudunk harmonikusan, jól és boldogan élni, ha egyikünk sem akar főszereplő lenni, ha egyikünk sem akar uralkodni a másik felett, ha egyikünk sem akarja magát a trónra ültetni, hanem ha mindegyikünk meghajol valaki más előtt, Isten előtt! S nem véletlen, hogy azokban a családokban, ahol Isten főszerepet játszik, ahol a családtagok Istent valóban komolyan veszik a saját életük számára, és az Istennel való élő kapcsolatban akarják életüket élni, ott — ha vannak is súrlódások a mindenkiben meglevő emberi bűn miatt, de — mindig újra feloldódik, és mindig újra megerősödik a közösség, az összetartozás tudata, mert mindenki Isten előtt hajol meg. És fordítva: ahol Isten nem játszik szerepet a családi életben, ott elkerülhetetlen, hogy valaki Isten helyére üljön, hogy istenítsen magát, és ezért a többiek megbántódjanak, megsértődjenek. Amikor a Zebedeus fia azt kérte Jézustól, hogy üljön majd az ő dicsőségében az Ő trónja mellé, és ezért ki akarta magát emelni mint a 12 tanítvány közül a legfontosabb, akkor azt olvassuk, hogy a többiek megharagudtak rá. Az egyházban is azért van újra baj — noha Isten nevében ülnek össze és vannak együtt az egyházi közösségek —, mert mindig újra vannak emberek, akik összetévesztik magukat Istennel. És mihelyt valaki megfellebbezhetetlennek állítja be magát az egyházban, azonnal ez a veszély támad. De Isten a gondviselő, nem én vagy te! Még a társadalmakban is, ahol keresztyén hitről nem lehet beszélni, csak akkor van igazi egyensúly, igazságos együttélés, ha a társadalom tiszteletben tart egységesen valami emberen-tű-

lit, amelyet az emberek önként vállalnak, és önként fogadnak el szentnek és fölöt-tük állónak.

Az emberiség történetében ezért szorosan és nélkülözhetetlenül hozzátartozott minden társadalmi élethez a vallásosság. Hogy azt a legfőbb lényt, akit mi Isten-nek nevezünk, hogyan nevezték, az nem is olyan fontos. De ott, ahol a vallásosság komolysága elveszett, ott az élet megüresedett, éppen azért talán, mert egyesek magukat állították a középpontba, és magukat istenítették. Aki a mi mai világunk-ban körbenéz, és a bajok okait keresi, hogy miért olyan felfordult az a világ, amely-ben élünk, — ezernyi választ találhat, részletválaszokat. De az alapvető válasz csak ez az egy: Isten nem főszereplő többé ebben a világban! Emberek ügye, földi értékek elfoglalták az Ő helyét. Az emberek életében is mindig újra jelentkeznek a bálványok: a pénz, a hatalom, a dicsőség, az uralkodás, és ezzel Isten félrekerül, kidobatik az ember életéből s így a társadalomból is.

Isten ez elé a kérdés elé állít: ki a főszereplő? Ki a főszereplő a te életedben? Va-jon Isten Isten-e, aki mindennek felett áll, akinek helyére nem kerülhet senki más, s ehhez köti, hogy megtaláljuk az együttélés igaz, szép és boldog útját. Ha baj van a családban, kérdezd meg magadtól rögtön: vajon Isten van életed központjában? Vagy kérdezzétek meg együtt: vajon Istent Istenként imádjuk, Ő a főszereplő kö-zöttünk?

Innen kell kezdjük a megújulást! És ha újra tudunk egyénileg és a közösség éle-tében az élő Isten előtt leborulni, és Őt imádni, és csak Őt imádni, akkor szinte ész-revétlenül gyógyulnak a sebek, szinte észrevétlenül találunk össze a szívek, fonód-nak össze a kezek.

Ehhez a kérdéshez azonban szükségszerűen kapcsolódik egy másik: ha Isten a főszereplő, ha Isten egyedül fontos a világban, akkor kik vagyunk mi?... Jézus erre a második kérdésre egy meglehetősen kemény formulát és fogalmazást használ. Így mondja: „mondjátok, haszontalan szolgák!” Ez a szó, hogy „haszontalan”, az eredeti szövegben ilyet is jelent: „nem feltétlenül fontos, nem feltétlenül szüksé-ges, nélkülözhető”. Így tehát ebben a szóban mintegy helyére teszi az embert az Istenhez való viszonyban. Nem leértékel bennünket, de nem engedi, hogy túlérté-keljük magunkat. Isten egyedül fontos, és mi csak azért vagyunk és annyiban va-gyunk fontosak, amennyiben Ő nekünk fontosságot tulajdonít. A Mózesnek adott kinyilatkoztatásban azt mondja Isten: „VAGYOK, AKI VAGYOK!” És ez a kinyi-latkoztatás, ahogy az írásmagyarázók művei hangoztatják, éppen azt jelenti, hogy Isten az egyedül létező. Mi Isten szolgái vagyunk, nem feltétlenül szükséges szol-gái, de az a méltóságunk, hogy szolgái lehetünk. A halál óráján kiderül az, hogy Isten ezt a világot fenn tudja tartani, kormányozni tudja nélkülünk is.

A mi szereplésünk, a mi munkálkodásunk azzal a veszéllyel teljes, hogy mi túl-értékeljük azt, amit teszünk. Azt hisszük, hogy nélkülünk nem forogna a világ ke-reke, csödbe jutna Isten. Alázatra int Ő. Haszontalan szolga vagy. Ezt újra és újra ismételve magamban, hogy megértsem és felismerjem helyemet ebben a világ-ban, és meglássam azt a szerepet, melyet Isten nekem szánt, amelyet senki el nem vehet, de mert Tőle kaptam, azért mégis fontos nekem.

Haszontalan szolgák vagyunk! — Ez azt jelenti, hogy kegyelem alatt, Isten dön-tése, szabad döntése az, hogy élhetek, hogy vagyok, hogy szeretem a hitem, hogy van küldetésem itt a földön, hogy van munkám, hogy véghezvihetek cselekedete-

ket, és ez kizárja az érdem legkisebb lehetőségét is. Minden kegyelem! Senkinek nincs joga, módja, sőt egyenesen nevetséges Isten előtt, ha valaki veregeti mellét vagy vállát, és nagyszerű teljesítményeit idézi. Minden kegyelem! Az életben léteedtől a legnagyobb produkciódig.

És ha ezt egy pillanatra is elfelejted, kezdődik életedben a deformáció! Az életed már nem igazi, nem rendeltetésszerű, s a konfliktus elkerülhetetlen. Mert ha te is túlértékeled magadat és én is, és azt mondom, én vagyok a fontosabb, nem te, akkor elkerülhetetlen a konfliktus. Jézus ezt a versengő embert szólítja meg bennünk, s azt mondja: nem vagy nélkülözhetetlen. Te sem vagy az! Örülj, hogy élsz, hogy Istentől küldetést kaptál. Isten nem tartozik hálával teneked. És ezért kérdezték Jézust: vajon az Atya megköszöni a szolgának, hogy szolgálta őt. Földi értelemben illenék megköszönni, de Isten senkinek nem tartozik hálával! Mi tartozunk neki hálával, hogy élhetünk, szolgálhatunk, részesei lehetünk ennek a nagy, hatalmas isteni alkotásnak, amely a világ, és amelyben mi is benne lehetünk.

Jézus Krisztus hirdette ezt, és át is élte ezt. Ha az életének a titkát keressük, azt, hogy mivel volt Ő egészen más, mint mi, akkor ennek az igének a fényében azt kell mondani, hogy Jézus abban volt egészen más, hogy Ő mindig tudta azt, amikor egyedül volt is, hogy Isten van, s eszerint szólt és cselekedett. Az ember ezt nem akarja és nem is tudja elfogadni. Mi mindig a központba akarunk kerülni, s ezért Istent mindig kiszakítjuk az életünkből. A keresztfán megítéltetett ez a világ, amely Istent kidobja a maga életéből, amely elveszi Istentől a trónját. A keresztfá hirdeti, hogy az ember nem akar meghajolni Isten előtt, hogy mindig más isteneink vannak, és nem akarjuk az egyetlen és igaz Istent. Ezért ítélet a keresztt egyéni életünkön csakúgy, mint közösségi életünkön. De mivel Isten a kivégzett Jézus Krisztust feltámasztotta, pártjára állt, igazolta Őt, — ezért lett a keresztt nemcsak ítélet rajtunk a mi sokféle öntelt, önző ügyünkben, hanem kivezető út is lett ebből a reménytelen helyzetből. Ahol Jézus Krisztus hangja megszólal, és erre a hangra a szívünkben igent mondunk, — ott kezdődik valami új, mert maga Isten lép újra életünk középpontjába. Krisztus azért jött a világra, hogy megértesse velünk — ezzel segítsen bennünket —, hogy megszabadítson bennünket önmagunktól, önmagunk imádatától, és megmutassa nekünk: nézd, ha Isten lett újra az Istened, akkor leszel te újra ember, és akkor leszel te igazán testvér is a másik számára.

Az élet elmúlik, gyorsabban is, mint gondoljuk, és nem az marad meg értéknek, amit mi egyre inkább imádkozunk magunknak vagy erőszakosan kuporgatunk, nem az lesz a mi életünknek igazi maradandó értéke és emléke, hogy mennyire jutottunk, és mennyire lettünk főszereplők, hanem hogy mennyire tudtunk szolgálni az egyetlen igazi főszereplő munkájában, üdvözítő és megváltó, gyógyító és segítő munkájában. Hogy mennyire tudtuk a helyünket, emberi méltóságunkat alázatosan — Neki hálát adva — egyedül Tőle elfogadni, és ebben a szabadságban megmaradni... Azt mondja Jézus: ha megtaláltad a helyedet Isten trónusánál leborulva, akkor találd meg a helyedet embertársaid között is. Ebben a fölfordult, össze-vissza világban, ahol annyi baj van éppen az emberi együttélésben, legyünk mi, testvérek, a kivezető út követői, és legyünk mi az első példák arra, hogy Isten előtt meghajolva megtaláljuk egymást a családban, az egyházban, a társadalomban, és lehessünk egymás szolgáló alázatosan és önfeláldozóan. És merjük egymás-

ban a reményt élesíteni, hogy nemcsak harcban és gyűlöletben, nemcsak acsarkodásban és egymás letiprásában lehet élni, hanem lehetséges ezen a földön igazi, emberi, testvéri közösség is az életünk Főszereplőjével.

Ámen.

Scholz László

A felmérhetetlen

Mint az Idő, éppúgy titok a Tér is.
Van-e határa valahol az Űrnek
S azon túl nincsen-e valami mégis?
Tán Édenkert, hol lomb közt fecskék ülnek.

Imádság órája

Nem hosszúsága igazítja jóra,
Rövidsége sem íratlan szabály.
Sietünk vagy ráérünk? Ruit hora!*

Hittel szóljunk, az Istenhez talál.

**Hora ruít = rohan az idő*

Folyóiratunk nyári számának megjelenése után kaptuk a szomorú hírt, hogy

Laborczy Zoltán

ny. lelkész testvérünk,

az Ordass Lajos Baráti Kör alapító tagja

2004. július 22-én, életének 86. évében meghalt.

Hamvasztás utáni búcsúztatása a Deák téri templomban volt augusztus 6-án.

Vigasztaljon mindnyájunkat Jézusnak a gyászjelentésen olvasható mondata:

“Atyám, azt akarom, hogy akiket nekem adtál,
azok is ott legyenek velem, ahol én vagyok.”

(Jn 17,24)

Zoltán László

Húsz éve hunyt el Karner Károly

(1897-1984)

A szeretet nem ismer se térbeli, se időbeli határokat. Fölrájzilag messzire kerülhetünk egymástól. Idegen országok lakóivá válhatunk, tengerek választhatnak el bennünket, de a szeretet, ha az igazi, őszinte, hálás szeretet, az akkor is megmarad. Évek, évtizedek elmúlhatnak, személyi kapcsolataink megszakadhatnak, de a hálás visszaemlékezés mindig megmarad azok iránt akiket igaz szívvel tiszteltünk és szerettünk.

Karner Károly immár 20 esztendeje nincs közöttünk. Húsz esztendeje pihen feleségével együtt a soproni temetőnkben. Bizonyára sokan vagyunk családtagjain, volt hallgatóin, számos tisztelőjén kívül, akik gazdag teológiai munkásságáról, családi életéről a mai napig sem feledkeztek meg, és akik nemcsak őszinte szeretettel emlékeznek vissza reá, de hálát is adnak Istennek életéért, munkásságáért, segítőkészségéért. Ezek közé tartozom én is.

1940 őszétől haláláig lehettem szellemi-lelki kapcsolatban vele. Gyülekezeteimben meglátogatott feleségével, Ilus néniével együtt, aki feleségem egykori soproni tanítónéje volt.

Mikor a soproni Hittudományi Fakultásunkból Akadémia lett, s felkerült Budapestre néhány régi professzorral, így Karner Károlyval is aki a VI. Csengery-u. 64. szám alatt kapott lakást, ott is látogatója lehettem. Amikor 1959. január 1-jével „...D.Dr.Vető Lajos mint az egyetemes közgyűlés püspök-elnöke nyugdíjazását egyházi közérdekből kérte...” - kénytelen volt családjával együtt Sopronba visszaköltözni. Kapcsolatainkat itt is, továbbra is, melegen ápoltuk.

De hadd álljanak itt azok a levelek, amelyek hűen tükrözik Karner Károlynak a próbás időkben való, Istenben rendületlenül bízó hitét, s volt tanítványát lelkeszi szolgálatának végzésére, megaláztatásában is, oly sok szeretettel bátorította.

„Karner Károly. Budapest VI. Csengery-u.64.

Kedves Barátom! Most kaptam a meghívót vasárnap leendő beiktatásodra. Szívesen részt vennék rajta személyesen, de pillanatnyilag ez számomra nem lehetséges. De különben is: ezen a napon olyan sok lesz a dolog és vendég, hogy nem is tudnék Veled nagyon beszélgetni. De lélekben ott leszek. Ezzel nemcsak azt akarom mondani, hogy majd felkereslek gondolataimban, hanem hogy a Lélek egységében én is kérem Istent, hogy legyen Veled és áldja meg szolgálatodat ebben az új munkakörben, ahova rendelt. Nem ismerem a gyűlöi gyülekezetet és ezért nem is tudom, hogy milyen közelebbi, könnyebb vagy nehezebb munkafeladatok várnak Rád. De hiszen az alap-munkafeladat mindig ugyanaz, az, amit az apostol 2.Tím 4,1-2 szavaiban jelöl meg és amit 1.Tím 4,12 mond. Azért könyörgök és azt kérem, tegye Isten szolgálatodat olyan áldottá, mint egykor Pál apostolét 1.Tessz. 2,13. Ebben az értelemben feleségemmel együtt meleg szeretettel köszöntelek új szolgálatodban és kérem arra Isten gazdag áldását. Sok szívélyes üdvözléssel köszönt

Karner Károly

Budapest, 1953. augusztus 26.”

„Kedves Barátom! Örömmel vettem ma kedves leveledet és a meglívót vasárnap leendő beiktatásodra. Szívből örülök annak, hogy sikerült leküzdeni a nehézségeket és megoldani a cserét. Adja Isten áldását szolgálatodra az új gyülekezetben és köszöntelek ebből az alkalomból Kol 3,14-17 szavaival. Adja Isten, hogy az új pásztor és az új gyülekezet igazán megtalálják egymást és szolgálatod által gazdagon épüljön Krisztus egyháza! – Igen köszönöm kedves soraidat, melyeket hozzám mostani nehéz helyzetemben intéztél. Egyelőre még csak megvagyunk, hogy azután januártól fogva hogyan tudunk majd létezni még nem tudjuk, de Isten bizonyára mutat majd utat a sötétben. Most próbál, de bizonyos, hogy ennek a próbatételnek is van Nála célja és megadja majd a gyümölcsét. – Feleségem is sok szívvelyes üdvözléssel köszönt mindnyájatokat. Magam is kérlek, add át kézcsókomat és sokszoros üdvözlétemet kedves feleségednek. Meleg testvéri szeretettel köszönt

Karner Károly

Budapest, 1958. november 6.”

„Kedves Barátom! Feleségemmel együtt tegnap – kissé megkésve – kaptuk meg a kedves feleséged édesanyjának elhunytáról szóló gyászjelentést. Mint már előszóval is kifejeztem, mélységesen együttérzünk Veletek az egész kedves Családot ért súlyos gyászban és kérjük Istent adjon Ő vigasztalást a gyász és fájdalom e nehéz napjaiban. Hadd foglaljam össze részvétiünk kifejezését az Írás szavaival: „Boldogoknak mondjuk azokat, akik a szenvedésekben helytállottak...Igen irgalmas az Úr és könyörületes” [Jak 5,11]. Feleségem meleg üdvözlését tolmácsolva sok szívvelyes üdvözléssel, meleg szeretettel köszönt

Karner Károly

Sopron, 1976.nov.27.”

„Kedves Barátom! Mélységesen együttérezve kaptam meg a kedves Feleséged elhunytáról szóló gyászlirot. Tudunk a súlyos betegségről, melyben szenvedett és együttéreztiünk kedves feleségeddel és az egész családdal. Noha ilyenkor azt mondják „megváltás” a halál, mi tudjuk, hogy a valódi megváltás Krisztusban van, aki az elhunytak is Ura és Megváltója. Az Ő kezében vagyunk mindannyian és szabad tudnunk és bízunk abban, hogy a drága Elhunyt is Nála van. Ebben a hitben fejezzük ki feleségemmel együtt őszinte részvétiünket és kérjük Istent, adjon a fájdalomban vigasztalást és erősítést annak elviselésére. Feleségemmel együtt meleg szeretettel köszönt

Karner Károly- Szeretettel Ilus néni

Sopron, 1983. június 7.”

A hála nincs se távolsághoz se időhöz kötve. Köszönjük, hogy mi még emlékezhünk Karner Károlyra. Adja Isten, hogy az utánunk következők se felejtsek el áldásos életét, egyházunkban nagy hűséggel végzett szolgálatát!

Húsz éve született Dóka Zoltán Nyílt levele

Július 10-én volt húsz éve, hogy Dóka Zoltán testvérünk megírta és postára adta Nyílt levelét. A levél címzettjei: Josiah Kibira, a Lutheránus Világszövetség elnöke, Carl Mau főtitkár, a végrehajtó bizottság tagjai „és mindazok, akik a LVSZ-ben felelősséget éreznek a Magyarországi Evangélikus Egyház iránt.” Dóka Zoltán segélykiállításnak szánta levelét egyházunk nyomorúságos helyzetében.

A 20. évfordulón - a Nyílt levélről történő megemlékezés jegyében - szervezett együttlétet az Ordass Lajos Baráti Kör és a Fraternitas Lelkészegyesület Budapest-Kelenföldön, augusztus 26-án. Az ekkor elhangzott előadások és a befejező áhítat ígéhirdetésének szövegét szeretnénk most olvasóink számára is hozzáférhetővé tenni.

A szerkesztő

Dóka Zoltánné

Emlékezetes hónapok*

Szeretettel köszöntöm a Testvéreket.

Emlékezni jöttünk ma össze.

A Nyílt levél 20 éves évfordulóján az Ordass Lajos Baráti Kör és a Fraternitas Lelkészegyesület elnökségének az volt a kérése hozzám, hogy próbáljam meg emlékezetemben felidézni az 1984-es eseményeket. Mi történt velem és a gyülekezetrel Hévízgyörkön az alatt a 3 hónap alatt, amíg férjem külföldön tartózkodott.

Természetesen 25 percben nem térhetek ki minden részletre, de a fontosabb események felelevenítésén keresztül megpróbálom érzékeltetni annak az időszaknak a hangulatát.

Férjem Nyílt levél tervéről semmit sem tudtam. Így akart engem megkímélni egy esetleges retorziótól. Kiutazását pedig én szorgalmaztam, mert Marika lányunk – aki abban az időben, Svédországban tanult – azt üzenté, hogy menedékjogot kért, és emigrálni szeretne. Azt már tudta, hogy itthon mi várna rá, ezért kint a szabad világban szeretne volna kipróbálni magát.

Férjem május 17-én utazott el Németországba, az eredeti terv szerint egy hónapra. Amikor azonban hétről-hétre halogatta a hazajövetelt, s az indoklás elől mindig kitért, nyugtalan lettem. Végül annyit mondott, hogy július 15-én közös barátunk, Pátkai Róbert meglátogat, s tőle mindent megtudok. Július 15-én délután azonban nem Pátkai, hanem Keveházi László esperes keresett fel, s tájékoztatott a Nyílt levélről. Elmondta, hogy tőlem egyenesen Káldy püspök lakására kell mennie, aki a következő kérdésekre várja a választ: Hévízgyörkön vagyok-e, és ha igen, van-e érvényes útlevelem, mert az a férj, aki ilyen lépésre szánja el magát, nyilván előtte biztonságba helyezi a feleségét. Mindez annyira váratlanul ért, és olyan fenyegetően hangzott, hogy nagyon megijedtem. Alig mertem megkérdezni, hogyha hazajön a férjem, akkor mire számíthatunk. Nyugdíj- és Luther-kabát vesztésre – mondta az esperes. Akkor mindennek vége, nem fog hazajönni – mondtam, s elvesztettem az eszméletemet. Amikor jobban lettem, a következőt

* Az elhangzott előadás szerkesztett változata.

üzentem a püspöknek: van érvényes útlevelem, Hévízgyörkön vagyok, s mostantól nem hagyom el a szolgálati helyemet. Ha szükséges, itt megtalálnak. A Nyílt levélről semmit nem tudtam, ezért a tartalmát sem ismerem, de vállalom következményeivel együtt.

Közben beesteledett, és attól tartottam, hogy Pátkai és az esperes összefutnak, de szerencsére az esperes sietett Budapestre a püspökhöz.

Néhány perc múlva megjött Pátkai, és hozta a Nyílt levelet. Elmondta, hogy férjem jól van, és az ügy, amiért harcol, igaz és jó szándékú. Kísérőlevelet is küldött, amiben ezt írta: *„Nem haragszom senkire és Káldyért is imádkozom minden nap. Hiszem, hogy levelem jó fordulatot hoz mindnyájunk életében, ha ebből most nem is látszik semmi. Hiszem, hogy Káldy most kénytelen lesz abbahagyni a lelkeszek terrorizálását, s akkor levelem elérte a célját. Itt közben arra a véleményre jutottam, hogy egyenesen jó lenne, ha Káldyt elnökké választanák. Politikailag segítené a kelet-nyugati feszültség enyhülését, őt magát pedig rákényszerítené, hogy humánusan bánjon a saját egyházával.”*

Július 18-án ismét eljött az esperes. A presbiteri ülésen bejelentette Marika kint maradását. Majd a gyűlés után beszámolt a püspökkel való beszélgetésről. Este 11-re ért oda, és amikor átadta az üzenetemet, a püspök csak annyit mondott: „szegény asszony, ilyen helyzetbe hozni őt.”

A kollégák is látogattak, pedig abban az időben ez nem is volt veszélytelen. A párt akkori vezetői iskolás gyerekeket béreltek fel arra, hogy a parókia előtt parkoló autók rendszámait írják fel. Feltűnően sok állami rendszámú autót lehetett látni a faluban.

Nagyon sok minden történt még a faluban és a gyülekezetben, amire most az idő rövidsége miatt nem térek ki, de talán így is sikerült valamit érzékeltetnem abból a feszültségből, amiben akkor az egész falu élt.

Miközben a Nyílt levél körüli események zajlottak, a gyülekezet nyugalmanak a megőrzésére törekedtem, hogy minden zökkenőmentesen menjen tovább. Nehéz volt ezt velük elérnem, mert sok mindent nem értettek, aggódtak, féltek, a férjemet is féltették. A Szabad Európa rádió adása is megzavarta őket a fals híreivel. Így mentek el egyszer a Keleti pályaudvarra, mert a rádió bement, hogy a férjem aznap érkezik haza.

Július 29-én járt le férjem útlevele. Egy csoport ekkor is felutazott Budapestre. Mondtam nekik, hogy nem fog jönni, de abban reménykedtek, hogy hátha az utolsó pillanatban meggondolja magát, és felül a vonatra. Még engem is elbizonytalanítottak. Szótlanul jöttek haza, letargiába esetek, sokan nyugtatót szedtek. Fel kellett őket ráznom. De hogyan és mivel? Reggelre megszületett az ötlet. Folytatnunk kell a templomkert rendezését, és esetleg a kerítést is megcsinálni. Lelkesen fogadták az ötletet, s két nap alatt felállították a 97 m hosszú betonkerítést. Mindenki részt akart venni a munkában.

A gyülekezet nagy családjának életében mindig egyszerre van jelen az öröm és a bánat. Ebben az időszakban sem volt ez másképp. Egy hónap alatt temettünk el egy édesapát és 32 éves fiát. Több mint ezer ember volt a fiú temetésén, aki öngyilkos lett. Mindenki feszülten figyelt rám, s döbrent várakozás volt a tekintetekben. A templom is minden vasárnap zsúfolásig megtelt. Soha nem fogom azokat a vasárnapokat elfelejteni. Kölcsönösen erősítettük egymást. A prédikáció alatt minden szem rám szegeződött. S milyen beszédek voltak azok a szemek! Mintha azt

kérdezték volna: mi lesz velünk? S én szintén a szememmel azt próbáltam nekik sugallni: nem lesz semmi baj.

Egyszer az oltár előtt alig észrevehetően megszédültem, s az első sorban ülő férfiak egyszerre ugrottak fel. Ez is a feszültség fokát jelezte.

Mindezt a férjem is tudta, s ezért írt a gyülekezetnek egy levelet, amit fel is olvastunk a templomban:

„Kedves hévízgyörki gyülekezet!

Tudom, hogy kétségek között, megrendülve és lelki fájdalommal gondoltok rám, mert nem tudtok belenyugodni abba a helyzetbe, amit Nyílt levelem idézett elő. Szeretném, ha az elterjedt hírekkel szemben azt is tudnátok, amit én gondolok. Ezért írom ezt a levelet. Tudnotok kell, hogy Nyílt levelemet egyedül és kizárólag azért írtam, hogy Káldy püspök úr erőszakos és hatalmaskodó egyházvezetése megváltozzék. Bár Nektek nem beszéltem erről sohasem, most meg kell mondanom, hogy egyre elviselhetetlenebbnek éreztem azt a bánásmódot, ahogyan a püspök úr a lelkészekkel viselkedett. A lelkészek féltek tőle, és vagy hízelegtek neki, vagy menekültek előle. Magam már évek óta gondolkodtam azon, hogy vagy abbahagyom lelkészi működésemet, vagy erőt veszek magamon, és nyilvánosan tiltakozom e jogtalan és püspökhöz nem méltó magatartás ellen. Most már tudjátok, hogy az utóbbit választottam. Magam minden bántást és megalázást elviseltem és elviselnék, ha magatartása nem lenne egész egyházunkra nézve ártalmas. Célom az volt, és ezt még most is remélem, hogy levelemmel sikerül elősegítenem egy őszinte, igazságos és egymás tiszteltetésén alapuló légkört teremteni egyházunkban. Akárhogyan is alakul további sorsom, tudnotok kell, hogy lélekben és imádságban mindig veletek vagyok és maradok. 25 év közös útja eltéphetetlenül hozzátok köt. Mindig elevenen él bennem annak a szeretetnek az emléke, amellyel 25 éve családommal együtt befogadtatok nemcsak a hévízgyörki parókiára, hanem a szívetekbe is. Csikorgó hideg télben, 1959 februárjában megalázottan és hannis vádakkal terheltén álltam akkor is előttetek, s ti meleg szobával, meleg étellel és sarkig tárt szívvel fogadtatok bennünket, és hálás szívvel mondhatom, hogy ez a szeretet azóta sem fogyott.

Mindnyájatokat szeretlek és szeretni is foglak halálom órájáig.”

Vajta Vilmosnak pedig ezt írta: „Nyílt levelemmel kapcsolatos helyzetem még mindig nem jutott nyugvópontra. Feleségem, Veöreös Imre és Pátkai Róbert is arra bízattak tegnap a telefonban, hogy semmiképpen ne menjek haza, mert nem engednek szóhoz jutni, és tökre szesznek idegileg és erkölcsileg egyaránt. Egy biztos, ha visszamegyek, a Nyílt levelet ép ésszel, idegrendszerrel és önként nem fogom visszavonni sohasem.”

Férjemmel és Marikával állandó telefonösszeköttetésben voltunk. A téma minden alkalommal férjem esetleges kinn maradása volt. Erre bízatták őt kinti egyházi vezetők is. Schmid professzor és Heubach püspök meg is látogatták őt Kuchenben, majd a hajnalig tartó beszélgetés után Heubach püspök megáldotta férjemet. De különösen Marika várta szívszorító érzéssel édesapja döntését. Sírva búcsúztak el egymástól. Amilyen nagy volt Marika fájdalma, olyan hatalmas volt az öröm Hévízgyörkön augusztus 21-én, amikor megérkezett, s ez tartott egészen 2000. október 17-ig.

*

Tudom, hogy ez már nem feladatom, mégis ki kell mondanom a kérdést, ami húsz éve izzik a lelkem mélyén: érdemes volt?

Férjem számára nem volt más választás. Őt Isten bekerítette, és rabul ejtette.

Ha a lelkészi karunkat nézem, akkor azt mondom: nem volt érdemes. Egy, csak egy embernek, Keveházi Lászlónak volt bátorsága a nyilvánosság előtt bocsánatot kérni, és bevallani a szégyenletes tényt, amit az egyház népe és a társadalom is tud, hogy igenis volt jelentési kötelezettsége minden vezető beosztásban lévő lelkésznek. Keveházi László ezt írta férjemnek: *„Az életem múlik, nem szeretnék úgy elmenni, hogy nem rendeztem Veled... a dolgomat.”* Azok a lelkészek, akik a bocsánatkérésért megfeddték Keveházit, hova készülnek? Nem Isten elé, ugyanoda, ahová Keveházi László? Ez nem elítélő, hanem szeretetből fakadó nagyon szomorú kérdés. S mi mást lehet tenni az elkövetett bűnnel, mint amit Keveházi László is tett? Már csak annyit: megbánni, bevallani, s ha személyt is érint, bocsánatot kérni. Semmi mást. De legalább ennyit az egyház népe és a társadalom is elvárt volna a történelmi egyházak embereitől. Nem történt meg.

Ha az egyház népét nézem, akkor azt mondom: érdemes volt. Ők értették és értik mindazt, amit a történelmi egyházak vezetői a mai napig nem akarnak érteni.

Ha egyháztörténeti szempontból nézem a kérdést, akkor azt mondom, hogy nemcsak érdemes, de fontos is volt. Isten nem engedte meg, hogy ekkora morális bukással fejeződjön be fél évszázad egyháztörténete, mert amit ma teszünk vagy mondunk, az holnap már történelem vagy egyháztörténet. Nem mindegy tehát, hogy mit írunk ezekre a lapokra és mit üzenünk a jövő nemzedéknek.

*

1994. december 17-én férjem levelet írt egy rokonának. Ennek a levélnek néhány mondatával szeretném befejezni emlékező vívódásaimat:

„Örülök, hogy kezded érteni, amit csinálok. Igazad van. Sok fényes út állt volna nyitva előttem. A belépésért azonban nem tudással, képességgel kellett volna fizetnem, hanem identitásom elvesztésével, besúgással, becstelenséggel. Vagyis ezek a fényes utak számomra nem utak voltak, hanem csapdák. Pedig a becsületes kompromisszumkészség nem hiányzott belőlem. De nem a képességeim, hanem a becsületem kellett volna nekik. Nem kapták meg. Ezért nem érzem magam vesztesnek. Számomra ez a kihalt, poros, falusi utcácska volt az egyetlen fényes út e sötét évtizedekben.”

Scholz László

Ismeretlen jövőnk

Én nem tudom, mi lesz! Talán baj volna?
Hisz semmi sem függ tőlem, bármi jó:
Itt számíthat pénz, pálya, miliő,
Ott nélkülük talál lelkem otthonra.

Ittész Gábor

A segélykiáltás kairosza: 1984

A Nyílt levél 20. évfordulójára

1984. szeptember 24-én országos esperesi értekezletet tartottak Budapesten. Az értekezlet témája az LVSZ nyári nagygyűlése és ennek kapcsán Dóka Zoltán Nyílt levele volt. A részt vevő esperesek utasítást kaptak arra, hogy egyházmegyéjükben hét napon belül tartsanak lelkészértekezletet, s ennek keretében rendezzenek titkos szavazást, amelyen a lelkészeknek három kérdésre kell igennel vagy nemmel válaszolniuk. Felszólítást kaptak arra is, hogy az értekezlet jegyzőkönyvét és a szavazócédulákat haladéktalanul juttassák el az OLMK elnökéhez.

Az LMK-kban lezajlott szavazások eredményének feldolgozása még sok kutatást és elemzést igényel, mert a dokumentumok (a jegyzőkönyvek és a kérdéssel összefüggő egyéb iratok) nehezen hozzáférhetők, ill. az EOL-ban található levéltári anyag rendkívül hiányos.¹ A témával — abban a reményben, hogy az anyaggyűjtés eredményes lesz —, külön tanulmányban kell majd foglalkozni. De megérne egy-egy tanulmányt a szavazásra feltett három kérdés is, amelyek így szóltak:

1. Elutasítja (elítéli)-e Dóka Zoltán lelkész akcióját a nagygyűlés idején?
2. Elutasítja-e a levél tartalmát?
3. Bizalommal van-e az egyházvezetőség iránt?

Ezen a mostani alkalmon egy ilyen — mindhárom kérdésre kiterjedő — részletes elemző tanulmányra már csak együttlétünk idői keretei miatt sem vállalkozhatom. A Nyílt levél 20. évfordulóján azonban — az értékelő megemlékezés jegyében — szeretnék legalább az első kérdésből adódó témáról szólni, ha csak vázlatosan is.

Az első kérdés tehát így szól: Elutasítja (elítéli)-e Dóka Zoltán lelkész akcióját a nagygyűlés idején?

E mögött a kérdés mögött nyilvánvalóan az időzítés és a szándék problémája húzódik meg.

Miklós Imre, az ÁEH elnöke, amikor Dóka Zoltánt — hazatérése után, augusztus 31-én — hivatalában fogadta, ezzel kapcsolatban így fogalmazott: „A fő gond, a legnagyobb szégyen, hogy *olyan időpontban* (kiemelés tőlem: I. G.) támadta meg az egyházat és az államot, amikor az egyház és az egész magyar nemzet egy nagy jelentőségű és egyedülálló vizsgára készült. Amit tett, az árulás az egyháza és népe ellen! A gyülekezetek éveken keresztül készültek az LVSz nagygyűlésére, s az állam támogatást nyújtott e történelmi vállalkozás sikeres lebonyolításához. Ön, aki az egyházvezetés engedélyével, a mi egyetértésünkkel ment külföldre, onnan alattomosan a *legkritikusabb időben* (kiemelés tőlem: I. G.) indított támadást. Ezt erkölcsileg semmiképpen sem lehet elfogadni. Tettét az LVSz is elítélte. (? I. G.) Min-

¹ Vö. ifj. Zászkaliczky Pál interjúja Dóka Zoltánnal in: Nem voltam egyedül - Beszélgetések az evangélikus közelmúltról II. kötet, MEVISZ Budapest 1999. a 60. lábjegyzet, 133-134. oldal.

den becsületes ember elítéli ezt az eljárást. Ebben az országban sok mindent lehet tenni, lehet vitatkozni is, de nem ilyen módszerrel. Egy történelmi rendezvény alattomos háttérbe támadása nem vita, hanem erkölcstelenség, ami különösen súlyos egy lelkész esetében, akinek az erkölcsiséget tömegek között kell közvetítenie.”² Lényegében ugyancsak az időzítést emeli ki Nagy Gyula is az Ev. Életben megjelent Áttört vasfüggöny című cikkében³, azzal a különbséggel, hogy kifejezetten Káldy elleni támadásnak minősíti, és mint ilyent ítéli el a Nyílt levelet. Azt írja: „... a második, döntő szavazásnak... a dán Bodil Sölling és Káldy Zoltán között kellett eldőlnie. Ekkor (kiemelés tőlem: I. G.) érkezett meg váratlanul Nyugat-Németországból a hévízgyörki lelkész nyílt levele a világgyűlés vezetőihez, a püspök ellen megfogalmazott igen éles vádakkal.” Itt meg kell jegyezni, hogy a július 10-i dátummal kelt és postázott Nyílt levél — bár tudatosan a világgyűléshez volt időzítve — nem az elnökválasztás közben vagy közvetlenül előtte érkezett meg a címzettekhez. (Az elnökválasztás a gyűlés második hetének elején volt!) Már a nagygyűlés megkezdése előtt olvashatták a címzettek. Nagy Gyula fogalmazását feltehetőleg a Nyílt levélnek az az értelmezése motiválta — a szöveg összefüggéséből ez tűnik ki —, amely szerint a levél írójának *szándéka* alapvetően Káldy elnökké választásának megakadályozása volt. Hogy ez az értelmezés megállja-e a helyét, s egyáltalán, hogy világosan láthassunk az *időzítés* dolgában, meg kell hallgatnunk a legilletékesebbet, magát a Nyílt levél szerzőjét: Dóka Zoltánt. Mit mond ő minderről? Vagyis hogy mi volt a *szándéka* levelének megírásával, s miért éppen a budapesti nagygyűléshez *időzítette* azt?

Ami a *szándékot* illeti, erről magában a Nyílt levélben is ír:⁴ A levél elején így: „Kedves Testvéreim! Bocsássák meg, hogy megterhelem Önöket ezzel a levéllel. lelkiismeretem kényszerít reá. Tovább nem halasztható kötelességemnek érzem, hogy azt, amit a Magyarországi Evangélikus Egyházban (továbbiakban: MEE) oly sokan gondolnak, de nyíltan kimondani nem mernek, tudomására hozzam Önöknek.” (Kiemelések tőlem: I. G.) A levél végén pedig: „Kérek mindenkit, aki ezt a nyílt levelet olvassa, ne tekintsék ezt támadásnak Káldy püspök személye ellen. A MEE lelkészeinek segítségkiáltása ez a levél, amelyet ők — bizonyos vagyok benne — szívükben helyeselni fognak még akkor is, ha a félelem miatt azt nyilvánosan megtagadni kényszerülnek.” De *szándékát* még bővebben kifejti a németországi Kuchenben 1984. augusztus 15-én kelt Helyzetjelentés című írásában.⁵ Ilyen mondatokat olvashatunk itt: „Alapvetően azt kell mondanom, hogy nem negatív, destruktív, hanem pozitív szándék vezetett. Gondolkodásomban mindig is erre igyekeztem. Soha nem tudtam örülni annak, ha a ‚király meztelen‘. A tudatos ‚protestantizmus‘ hí-

² Emlékeztető Dóka Zoltán hévízgyörki evangélikus lelkésszel folytatott beszélgetésről, Budapest, 1984. augusztus 31-i dátummal. (A hatoldalas sokszorosított iratot nyilvánvalóan az ÁEH készítette, s az esperesi értekezleten kerülhetett kiosztásra. Az idézet a Győr-Soproni Evangélikus Egyház-megye 1984. október 3-án, Téten tartott ülésével kapcsolatos iratai között található példány 2. oldaláról való.)

³ Evangélikus Élet 69. évf. 33. sz. 2004. augusztus 15. 1. és 4. oldal.

⁴ In: Keresztyén Igazság Új folyam 3. szám 1989. szeptember, 26-31. oldal; az idézetek a 26. és a 31. oldalon.

⁵ Dóka Zoltán: Helyzetjelentés - Kuchen, 1984. augusztus 15. In: Keresztyén Igazság Új folyam 48. szám 2000. TÉL 12-16. oldal.

ve vagyok a szó eredeti értelmében: pro-testare = valamiért tanúskodni. Élni csak emberekért és jó ügyekért, célkitűzésekért érdemes!”⁶ „Nyílt levelemmel alkalmat kívántam adni az LVSZ-nek is, hogy a MEE-al világosabb, nyíltabb és őszintébb kapcsolathoz jusson. Ehhez hozzásegíteni és nem megzavarni akartam a világgyűlést, amelyet én munkaülésnek és nem reprezentatív ülésnek tartottam. Hol és mikor vesse fel egy lutheránus lelkész a saját egyháza elfojtott és elleplezett problémáit, ha nem a lutheranizmus nagy családjának munkaülésén, amely éppen saját egyháza területén történik?”⁷ „A magyar államnak is alkalmat akartam adni, hogy egyházpolitikájában számba vehessen olyan egyházi problémákat, amelyek ilyen megvilágításban talán még nem jutottak el hozzá. A nyílt levelet információként egyidejűleg megküldtem Miklós Imre államtitkár úrnak is...”⁸ „Nyílt levelemmel neki magának (ti. Káldy Zoltánnak - I. G.) is alkalmat akartam adni, hogy végre nézzen szembe önmagával, és ne csak a kritikátlan bókokra és hízelgések szavára hallgasson.”⁹ Ezek a mondatok egyértelműen arról vallanak, hogy Dóka Zoltán *szándéka* a Nyílt levéllel — minden félreértéssel és félremagyarázással szemben — pozitív és építő volt.

Az időzítéssel kapcsolatban pedig elég visszatekintenünk az 1984 előtti évekre, évtizedekre. Ha csak az 1958-tól eltelt időszakra gondolunk: mögöttünk volt Ordass másodszori erőszakos és törvénytelen félreállítás, túl voltunk az ún. fóti ügyön, Ittész János felavatásának megtagadásán, az 1969-70-es Ordass elleni hecckampányon és sok egyéb olyan eseményen, amelyek mérgezték egyházunkban a légkört, és lehetetlenné tették a nyílt testvéri beszélgetést a lelkészek között, az esetleges kritikus megnyilvánulások elfojtásáról nem is beszélve. Miklós Imre hiába mondta: „Ebben az országban sok mindent lehet tenni, lehet vitatkozni is...”¹⁰, akik átéltük azt a kort, tudjuk, hogy ez nem így volt. Ellentmondani vagy akár csak bizonyos kérdéseket feltenni: súlyos retorzióval járt. Hogy lehetett volna akkor itthon egy szabad, nyílt, a hivatalos ideológiát, a diakóniai teológiát megkérdőjelező, gondjainkat-bajainkat számba vevő s eközben az egyházvezetést kritizáló széleskörű eszmecsere elindítani?! Az alkalmas pillanatra, a megfelelő körülményre kellett várni ahhoz, hogy a bajok felfedhetők legyenek, hogy a jobbító szándék eredményt érhesen el. S erre a *kairosz* 1984-ben érkezett el.

Dóka Zoltán a *Nem voltam egyedül* II. kötetben található interjúbán¹¹ számol be arról a keserű tapasztalatáról és csalódásáról, amely 1958-ban érte, s amely megértelte benne az elhatározást, hogy egyszer le kell lepleznie az egyházi vezetők álságosságát. A történet röviden annyi: Ordass másodszori eltávolítása után Budapestről Pécsre helyezik. Pécsi szolgálatával kapcsolatban rosszindulatú és hamis vádak érik. Koren megrágalmazza, Káldy — bár tudná — nem igazolja az ő (ti. Dóka Z.) állítását. „Elképedve álltam ott a püspöki előszobában egyedül — idézi fel a jelenetet az interjúbán. — Arra gondoltam: ilyen hazug, becstelen módon hogyan vállalhatnak emberek egyházi vezető szolgálatot?! A takarítónő riasztott fel

⁶ I.m. 12. oldal.

⁷ I.m. 14. oldal.

⁸ U.o.

⁹ I.m. 15. oldal.

¹⁰ Emlékeztető 2. oldal.

¹¹ Vö. 1. sz. jegyzet. Itt különösen a 107-108. és 127. oldal, ahol a következő két idézet található.

megdöbbenésemből. A kijáratí lépcsőn mentem lefelé, amikor valami szent elhatározás fogalmazódott meg bennem: ekkora gyalázatot, ami most nemcsak engem, hanem egész egyházunkat éri, előbb vagy utóbb le kell lepleznem ország-világ előtt! Erre kötelez mindaz, amit csak kevesen láttak és éltek át olyan közlelől, mint én. Fogadalom volt ez! S még ott a lépcsőn megálltam, és kértem Istent, ha kedves előtte, segítsen megvalósítani elhatározásomat. Ez a fogadalom volt az a rejtett vörös fonál, az a belső szándék, ami 1984-es Nyílt levelemmel ért célba." Az interjú későbbi pontján tér vissza ez a téma. Érdemes néhány mondatot szó szerint idézni. „*Minek szántad a Nyílt levelet, és miként értékeled ma?* — hangzik az interjúvoló kérdése. És a válasz: — Annak szántam, ami lett: segélykiáltásnak. Utólag is annak értékelem. Nagyot akartam kiáltani, és ez hazulról nem ment volna. A világgyűlésnek már az előkészületeiből is teljesen ki voltam zárva. Nem véletlenül. Káldy ekkor már — a levél megjelenése előtt is — ellenséggként kezelte. Így vizitív visszhang. - *Nem féltél* — hangzik a következő kérdés —, *hiszen mindez még a peresztrojka meghirdetése előtt történt, amikor még reménye sem volt a változásnak?* - Félttem-e? Igen, félttem, de nem mindig. Ha elfogott a félelem, imádkoztam, és a Puskin utcai lépcsőházra gondoltam: most ér célba, amit akkor elhatároztam!"

Dóka Zoltánnak ezek a vallomásos mondatai arról tanúskodnak, hogy ő az LVSZ VII. nagygyűlésének Magyarországon történő megrendezésében felismerte a *kairoszt*. Nem azt az „alkalmat”, amit Káldy és az akkori egyházvezetés látott benne, nem is azt, aminek az ÁEH és a pártállam értékelte, hanem azt az alkalmat (*kairoszt*), amit Isten kínál arra, hogy egyházunk a teológiai, lelki-szellemi, egyház-kormányzati nyomorúságok feltárása után elindulhasson a megújulás útján.

Ezen a ponton most csak felvetem a gondolatot: érdemes lenne egyszer — mindezenre elkerülve a történetietlen „mi lett volna, ha...?” kérdésfelvetés csapdáját — végiggondolni egyházunk történetének utolsó két évtizedét az elszalasztott *kairoszok* szempontjából. A Nyílt levél folytatásaként értékelhető Testvéri szó (1986), Káldy halála után a déli kerületi püspökválasztás (1987), a Kiáltó szó (1989) megjelenése, az 1989-90-es ún. rendszerváltás (az ÁEH, majd a népköztársaság megszűnése), az északi kerületi püspökválasztás (1990), a MEVISZ-nek az ún. kétlépcsős zsinatra vonatkozó javaslata (és még biztosan bővíthető lenne a lista): nem lett-e végül is mind-mind fel nem ismert és elmulasztott *kairosz*? Lehetséges, hogy egyházunk utolsó évtizedeinek története az elszalasztott *kairoszok* története?

Az időzítés és a szándék összefüggésében lehetne a nyílt levelet a *személyes motívum* és a *tárgyszerűség* szempontjából is megvizsgálni. Ezt az az igen gyakran emlegetett vád is indokolná, hogy Dóka Zoltánt levelének megírására igazában személyes megbántottsága, sértődöttsége indította. Hogy nem doktorálhatott Zürichben, hogy nem lehetett teológiai professzor, hogy Káldy cenzúrázta a Márk kommentárt és így tovább. Akik ezzel vádolják, véleményüket igazolva látják saját megnyilatkozásaival is. Azzal, amire tulajdonképpen csak célzott a Nyílt levél végén¹², vagy azzal a már emlegetett Puskin utcai lépcsőházi jelenettel, amiről a vele készített interjúból szólt. Hogy is áll hát akkor a helyzet? Ézzel a váddal meg van oldva a Nyílt levél kérdése, s félre lehet tenni az egész írást mint egy sértődött

¹² „... tudatosan mondtam le arról, hogy működésének személyes életemet érintő hatásairól szóljak.” In: Keresztyén Igazság Új folyam 3. szám 1989. szeptember. 31. oldal.

ember alaptalan háborgásának dokumentumát? Nos, éppen ezen a ponton szükséges figyelni a *tárgyszerűség* szempontjára, más szóval a Nyílt levél valóságtartalmára. Ez ugyan már átvezet a bevezetőben említett második kérdés témakörébe, de röviden mégis szólni kell róla itt is. Mert a diakóniai teológia kritikai elemzése, az egyházunkban uralkodó légkör és helyzet leírása, Káldy egyházkormányzásának jellemzése, ami tehát a Nyílt levél tartalma, annak igazságát írásos dokumentumok és a korszak tanúi egyértelműen igazolják. A tartalomnak ez az igazsága, amit a levél *tárgyszerűségének* neveztünk, tulajdonképpen független a levél szerzőjének személyétől. Hogy a Nyílt levélben megfogalmazott igazságot Dóka Zoltán mondta ki, annak oka nem abban van, hogy sérelmei nagyobbak voltak, mint másokéi, vagy hogy megbántódása nagyobb volt, mint másoké, sokkal inkább az, hogy ő teológiailag világosabban látta a bajok gyökerét, mint sokan mások. Egyáltalán, hogy ő észrevette a bajt, a tanítás hamisságát ott is, ahol mások szerint minden rendben volt. S a *személyes motiváltság* nála a felismert igazság kimondásának felelősségét és bátorságát jelentette.

Ezért, amikor a huszadik évforduló alkalmával Dóka Zoltán Nyílt levelére emlékezünk, Isten iránti hálával gondolhatunk arra, hogy volt, aki 1984-ben felismerte a *kairoszt*, és volt bátorsága a segélykiáltáshoz egyházunk sebeinek gyógyítása érdekében. S ha ennek a megszólalásnak, ennek a segélykiáltásnak látványos és gyors eredménye nem is volt, hiszen sok tekintetben még ma is kísért a múlt, és sok vonatkozásban hordozzuk az előző korszak súlyos örökségét, a Nyílt levéllel valami elkezdődött. De ha élővé válna bennünk és köztünk Dóka Zoltán írásának teológiai tartalma, mondanivalójának ma is érvényes üzenete — ami egybecseng a reformatori üzenettel, hogy tudniillik az egyház egyetlen igazi kincse, megtartója és szolgálatának ereje az Isten kegyelmének hamisítatlan evangéliuma¹³ —, igen, ha ez valóban élővé válna bennünk és köztünk, akkor a gyakran kísértő múlt ellenére újulna, tisztulna egyházunk élete. S akkor mindennek ellenére nem volt hiábavaló az a húsz év előtti, értünk is hangzó segélykiáltás.

¹³ Luther Márton: 95/62. tétel: „Az egyház igazi kincse az Isten dicsőségének és kegyelmének szent evangéliuma.”

Scholz László

Múló dicsőség

Király, ki bevonultál számárháton,
Ma minket mercedészen suhanókat
Taníts meg alázatra. Mint futó vad
Úzetünk, pompánk elporladó lábnyom.

Isó Dorottya

A velünk élő diakóniai teológia

„Nem lehet tudni, hogy ez az önigaz teológia mennyi kárt fog még okozni a Magyarországi Evangélikus Egyház szellemi és lelki életének. De már az eddigi károk is nagyok...” - írta Dóka Zoltán a diakóniai teológiáról Nyílt levelében.¹

Az akkor, 1984-ben már 20 éve létező teológiai gondolkodás, melyet Dóka Zoltán bírált, azért született meg és formálódott, hogy evangélikus egyházunk életét, szolgálatait megfogalmazza a szocialista társadalmi rendszerben. Jól világít rá erre a célkitűzésre Káldy Zoltán, a diakóniai teológia „atyja”, abban az előadásában, melyet 1964-ben teológusok számára tartott: „Amikor az új körülmények között egyházunk elindult új szolgálatra, elvileg többféle úton indulhatott volna el. Az utak között választani kellett. Az új Magyarországon kezdett kialakulni egyre erőteljesebben a szocializmus irányvonala és egyre jobban kiépült a szocializmus társadalmi, politikai és gazdasági rendje. Azok előtt, akik hivatva voltak arra, hogy az új körülmények közé került egyház útját megkeressék és megtalálják, nem voltak példák ... Elvileg négyféle döntés volt lehetséges.”²

A továbbiakban pedig Káldy felvázolja ezt a négy utat, a hierokrácia (vagyis a keresztyén társadalom), a konformizmus (vagyis a megalkuvás), a gettó (vagyis az elkülönülés), és az opponálás (vagyis a szembenállás) útját, - majd így folytatja: „A Magyarországi Evangélikus Egyház hivatott vezetőin és azok munkatársaiban keresztül, egy más utat választott. Ezt az utat ötödik útnak is nevezhetném. Ez az ötödik út a diakónia útja.”³

A diakóniai teológia tehát azzal az igénnyel lép fel, hogy ő találta meg az egyetlen helyes utat egy olyan társadalomban, amely ateista-marxista ideológiára épül, amely megszüntetendő, konzervatív intézménynek tartja az egyházat, amely marxista terminológiával élve egyszerűen csak a nép ópiumának nevezte és tartotta a hitet, az egyházat, a vallást.

Ennek az ideológiának szüksége nem volt az evangéliumra és az evangélium hirdetésére, vagyis arra, ami az egyház tulajdonképpeni feladata és szolgálata, viszont szüksége volt partnerekre abban, hogy saját ideológiáját népszerűsítse a magyar nép között. A lelkészek, papok pedig szavahihető emberek voltak a gyülekezetek népe körében.

A diakóniai teológia tehát így találta meg útját a szocializmusban. Átvette a marxista ideológia cselekvési programját, zászlójára tűzte a szocializmus jelszavait. S kötelezően előírta a lelkészek számára, hogy ezeket az „ügyeket” képviseljék, hirdessék szószékről és bibliaórákon, újságcikkekben és igehirdetési előkészítőekben egyházunk népének. Hadd igazolják e szavak igazságát ismét Káldy mondatai: a diakónia útján járva „mi túlléptünk a diakónia eddig elképzelt határain és világméreteken gondolkodunk és látunk, és azt mondjuk, hogy a diakónia körébe tartozik népünk jóléte emelésének a segítése, a népek egymás közti békéje, a faji

¹ Dóka Zoltán: Nyílt levél - in: Keresztyén Igazság Új folyam 3. szám

² Káldy Zoltán: Az ötödik út - in: Új út Budapest, 1970.

³ ugyanott

egyenlőség munkálása, a küzdelem a háború ellen a békéért. A diakóniai szolgálatot tehát mi ilyen értelemben végezzük és ezen az úton kell nekünk ma járnunk és szolgálnunk.”⁴

Ma, 2004-ben, ki ne ismerné fel közülünk e hangzatos kifejezésekben a már megmosolyogtató marxista fogalmakat: békeharc; a gaz imperialista Amerika és Nyugat-Európa; a békéért és igazságosságért küzdő Szovjetunió!

S ha csupán megmaradunk a célkitűzésnél, amiért a diakóniai teológia megszületett és formálódott, akkor azt kell mondanunk, hogy Káldy Zoltán halálával és a rendszer megváltozásával egyszeriben mindez elmúlt és történelem lett. Akkor igazat kell adnunk a közelmúltban az Evangélikus Életben megjelent cikk írójának, aki így fogalmaz a diakóniai teológiával kapcsolatban: „Hirtelen múlttá vált mindaz, ami tegnap még fenyegető valóság volt. Többek között az is kiderült, hogy a diakóniai teológia valóban csak politikai-ideológiai szerepet töltött be, túllépett rajta a történelem.”⁵

Igaz: ma már a marxista ideológia többé nem támaszt igényt a teológia és az egyház felé. Igaz az is: a diakónika, mint tantárgy 1988 óta már nem szerepel a teológusok által elsajátítandó és kollokviumra kötelezett tantárgyak közé. S ugyanígy a diakóniai teológia, mint szigorlati dolgozati téma is eltűnt a kötelező témák közül.

Mégis a kérdésnek ez az elintézése a probléma nagymértékű leegyszerűsítése lenne.

Hiszen mindaddig nem beszéltünk arról, hogy *hogyan* érte el a diakóniai teológia célkitűzését, az együttműködést a marxista ideológia és a szocialista társadalmi rendszer képviselőivel.

Ha pedig erre a kérdésre akarunk válaszolni, akkor azt kell mondanunk: a diakóniai teológia úgy valósította meg célkitűzését, hogy a Szentírás értelmezés lutheri örökségét, kincsét kikezdte, kénye-kedve szerint átalakította, deformálta, majd e deformált tanokat sulykolta teológusok, lelkészek és gyülekezeti tagok füleibe. S rendszerváltás ide vagy oda, amit megtanultunk, amit belénk sulykoltak, az bennünk él, meghatározza gondolatainkat, teológiai látásunkat mindaddig, amíg nem tudatosítjuk a tévtanokat, amíg újra végig nem gondoljuk lutheri teológiánk tükrében a torzulásokat! Nemcsak 1984-ben, de ma is igaz a Nyílt levél mondata: „Nem lehet tudni, hogy ez az öngaz teológia mennyi kárt fog okozni a Magyarországi Evangélikus Egyház szellemi és lelki életének.”⁶

Mind a mai napig – 20 évvel a Nyílt levél segélykiáltása és 14 évvel a rendszerváltás után – a vasárnapról-vasárnapra igehirdetésre készülő lelkész, készülése során rendszeresen találkozik a diakóniai teológia fogalmaival, gondolatvilágával, tévtanításaival. Mindeközben pedig feltárá tanulmányok, a tévtanításokra rámutató előadások, egyáltalán a diakóniai teológia kritikájával foglalkozó, lutheri alapokon álló írások nem születnek, Vajta Vilmos diakóniai teológiáról szóló német nyelvű munkája pedig az ígéretek ellenére lefordíthatatlan maradt. A közelmúlt két ilyen témájú előadása külföldön élő magyar lelkészek számára hangzott el, s mi, a Magyarországi Evangélikus Egyház közkatonái, lelkészei nem juthattunk hozzá

⁴ ugyanott

⁵ Dr. Frenkl Róbert: Egyházépítés - in: Evangélikus Élet 2004/21. szám

⁶ Dóka Zoltán: Nyílt levél - in: Keresztyén Igazság

ezekhez az előadásokhoz. Csak remélhetjük, hogy talán ezek egyszer majd publikusak lesznek számunkra is!

Mondhatjuk-e tehát: a diakóniai teológia csak a múlt, túlhaladt rajta a történelem? Sajnos, nem. Nem mondhatjuk. A diakóniai teológia bennünk, velünk él, rombolja Szentírás értésünket ma is, mételyezi igehirdetésünket ma is, belopózik hittanóráinkra ma is, és arcunkba röhög egyházi kiadványainkból ma is.

A diakóniai teológia azt vallja: az egyháznak két feladata van, az evangélium hirdetése és a szeretetszolgálat. Míg Luther azt mondja az egyház feladatáról: „Az egyháznak nincs más rendeltetése és dolga, mint Isten igéjének hirdetése. Ha nem ezt teszi, nem egyház, – legfeljebb névleges. Nem az ige van az egyházért, hanem az egyház van az igéért. Nem azért van ige, hogy az egyház megszólalhasson, hanem azért van egyház, hogy az ige megszólalhasson. Nem az egyház teremti igét, hanem az ige teremti az egyházat. Az igazi egyház legbiztosabb ismertetője az Isten igéje. Ahol Isten igéjét hirdetik s hallgatják, ott az egyház.”⁷ – addig a diakóniai teológia így fogalmaz: „Először is nem igaz az, hogy az egyház kizárólag az evangélium hirdetésére küldetett ebbe a világba. ... Másodszor az sem igaz, hogy az evangéliumhirdetés az egyház primér feladata, a szeretetszolgálat pedig csak szekundér feladata. ... Nem lehet az evangélium hirdetését pótolni a szeretetszolgálattal, de a szeretetszolgálatot sem lehet pótolni az evangélium hirdetésével.”⁸ S mit gondolnak, mit olvashatunk 2002-ben egy igehirdetési előkészítőben? „Az egyház feladata az evangélium hirdetése és a szentségek kiszolgáltatása mellett az, hogy szeretettel és segítő szándékkal forduljon az emberek felé.”⁹

A diakóniai teológia e tételéből fakadóan egymás mellé állítja a hitet és a cselekedeteket, és egyenrangúvá teszi az Isten cselekedetét az ember cselekedetével. Isten ébreszt hitet az evangélium hirdetésén keresztül; az ember szolgál szeretettel embertársainak jócselekedeteivel.

Míg Luther így vall a hit és cselekedetek kapcsolatáról: „Isten nekem, méltatlan és elkárhózott embernek, minden érdem nélkül, egészen ingyen s merő irgalomból adta szent Fiában az üdvösség teljes gazdagságát s nekem immár semmire sincs szükségem, csupán a hitre, hogy ez így van. Ilyen véghetetlen kegyelemért hogyan tennék meg önkéntes örömmel én is mindent mennyei Atyám tetszésére?! ... Lám, így születik meg a hitből az Isten iránti szeretet, ebből pedig az önkéntes, önzetlen felebaráti szolgálat.”¹⁰ – addig a diakóniai teológia így fogalmaz: „Jézus a szeretetmunkát nem hagyta meg az evangéliumhirdetés spontán következményének, hanem arra külön parancsot adott, és pedig az evangélium hirdetésével párhuzamosan és vele egyenlő hangsúllyal.”¹¹ S mit gondolnak, mit olvashatunk a minden vasárnap használatban levő Agendánk kyrie imádságaként reformáció ünnepén? „Vétkeztem ellened, Istenem: elfogadtam kegyelmedet és sokféle ajándékodat, de nem teremtem a hit és az engedelmesség, a szeretet és a szolgálat gyümölcsseit! Ne vess el engem örökre, hanem add nekem új életet teremtő Szentlelkedet, az Úr Jézus Krisztusért. Ámen.”¹²

⁷ Luther Márton: Az egyház, és az ige - in: Jer, örvendjünk keresztyének! Budapest 1990.

⁸ Káldy Zoltán: Evangéliumhirdetés és szeretetszolgálat - in: Új úton

⁹ Lelkipásztor 2002/4. szám 150. oldal

¹⁰ Luther Márton: Hitből szeretet - in: Jer, örvendjünk keresztyének!

¹¹ Káldy Zoltán: Evangéliumhirdetés és szeretetszolgálat - in: Új úton

¹² Agenda, Budapest 1986.

A diakóniai teológia Krisztus személyében példaképet lát, akit követni, utánozni kell a szolgálatban. Míg Luther így vall Krisztusról: „Úgy vélem, elég világossá vált, hogy nem volna sem elég, sem keresztyéni, ha Krisztus cselekedeteit, életét és szavait történeti módon, mint valamikori eseményeket hirdetnénk, amelyeket elég életformáló példaként ismerni, ahogyan most a legjobbak prédikálnak. ... Ezzel szemben úgy kell prédikálni, hogy iránta hit ébredjen, amely szerint nemcsak van Krisztus, hanem érted és értem van Krisztus, és hogy az történjék bennünk, amit róla hirdetnek, és aminek őt nevezik.”¹³ – addig a diakóniai teológia így fogalmaz: „Amint Jézus szolgálni jött a világba, úgy az egyház is erre a szolgálatra küldetett. ... Ahogyan Jézus magára vette a világ bűnét és viselte minden terhét, úgy kell vállalnia a Krisztus 'teste tagjai'-nak a közösséget a mai világgal.”¹⁴

S mit gondolnak, mit olvashatunk egy újonnan kiadott igehirdetés-kötetben? „Jézus példája megmutatta: az ember gondolkodásának gyökeres megváltozására van szükség identitásunk megőrzéséhez, ahhoz, hogy ne szakadjunk el Istentől, ne a világhoz hasonljunk, mert csak így juthatunk Isten országába.”¹⁵

A diakóniai teológia a Krisztus példáján tájékozódó ember cselekedetét állítja az igehirdetés középpontjába. Ez pedig azt jelenti, hogy az igehirdetése antropocentrikus (emberközpontú), és az ige evangéliumi üzenete helyett az etikai mondani-valót tartja igazán izgalmasnak. Míg Luther így vall: „...Krisztus szolgálja sáfár az Isten titkaiban. Tartsa és tartassa is magát annak. Azaz ne hirdessen és nyújtson Isten népének semmi egyebet, csak azt, ami Krisztus és Krisztusban van. Prédikálja tehát a tiszta evangéliumot, a tiszta hitet, hogy egyedül Krisztus a mi életünk, utunk, bölcsességünk, erőnk és üdvösségünk s hogy magunkban csupa halál, tévelygés, balgaság, erőtlenség, gyalázat és kárhozat van. Aki mást prédikál, azt ne tartsa senki Krisztus szolgájának, se Isten javai sáfárának.”¹⁶ – addig a diakóniai teológia így fogalmaz: „... Arra van a gyülekezeteknek szükségük, hogy a 'prófétai szó' nyomán megtudják: hogyan kell ma nekik élni, szolgálni és hivatásukat betölteni.”¹⁷ „Tehát amikor lelkészeink közül sokan mai aktuális etikai kérdésekről beszélnek, azt csak azért teszik, mert tisztában vannak vele, hogy csak addig igehirdetés az igehirdetés, amíg Isten törvényét és evangéliumát aktuálisan, a valóságos problémákba beleszólóan és fennálló kérdésekben eligazítóan nyújtja. ... Ahhoz, hogy az igehirdetés valóban 'tisztá' legyen, nem az szükséges, hogy ne forduljon elő benne a 'béke', a jólét, a társadalom stb. fogalma, hanem az, hogy a Biblia teljes üzenetét adja, tehát az emberi életre, a kenyérre, a kultúrára vonatkozó mondani-valóját is és ne csak az emberi élet belső körére vonatkozót. Az az igehirdető, aki ezekkel a kérdésekkel prédikációjában nem foglalkozik, az ugyanazt teszi, mint az iskolában a rossz diák, aki sohasem arra a kérdésre felel, amit feltesznek neki, hanem arról igyekszik beszélni, amit egy másik kérdés kapcsán tud. Pl. amikor a Balatonról kellene beszélnie, helyette Somogy megye városairól beszél. Vagyis mellébeszél. Minden igehirdetés ilyen mellébeszélés, amely nem foglalkozik a mai

¹³ Luther Márton: Értkezés a keresztyén ember szabadságáról – in: Luther Márton négy hitvallása Budapest, 1983.

¹⁴ Káldy Zoltán: Az egyház életformája: a diakónia - in: Új úton

¹⁵ Hullámhossz Budapest, 2003. 241. oldal

¹⁶ Luther Márton: Titkok sáfárai - in: Jer, örvendjünk keresztyének!

¹⁷ Káldy Zoltán: A „prófétai szó” - in: Új úton

kérdésekkel.”¹⁸ S mit gondolnak, mit olvashatunk 2003-ban egy öszövétségi textus kapcsán? „... Az ember által megrontott Isten-kapcsolat csak akkor állhat helyre, ha emberi oldalról megy végbe a fordulat, és ezzel létrejön a készség egy minőségileg új kapcsolat iránt. ... Isten és ember is ugyanazt cselekedheti, de Isten cselekedete mégis több, mint a miénk. ... Szükségünk van az ő közelségére, hogy a minket ért külső hatásokkal, nehézségekkel bátran szembe tudjunk nézni.”¹⁹

A diakóniai teológia szerint a törvény Isten olyan parancsa, amelyet meg kell hallanunk, és cselekednünk kell. A törvény betöltésének útja tehát járható út az ember számára. Szabad akarattal dönt arról, hogy megteszi-e vagy sem, amit Isten tőle követel. Míg Luther ezt írja: „Igazi tévelygés és vakság, ... 2. Hogy az embernek megvan a szabad akarata, hogy a jót cselekedje és kerülje a rosszat; és megfordítva: el tudja kerülni a jót, és meg tudja cselekedni a rosszat. 3. Hogy az ember a maga erejéből tudja cselekedni és megtartani Isten minden parancsolatát. 4. Hogy az ember a maga erejéből tudja Istent mindenek fölött szeretni és felebarátját is, mint önmagát.”²⁰ - addig a diakóniai teológia így fogalmaz: „Az evangélikus teológia egyik sajátossága, hogy különbséget tesz az evangélium és a törvény között. Ebben a teológiában a törvényt úgy szoktuk emlegetni, mint „Krisztusra vezérítő mestert”, amely megítéli bűneinket és szinte odakényszerít Krisztushoz bűnbocsánatra és szabadulásra. A törvénynek ez a teológiai funkciója nyilvánvaló és azt nem is lehet gyengíteni. Azt azonban gyakran elfelejtettük, hogy Isten törvényének olyan funkciója is van, hogy rámutasson a földi igazságtalanságokra, elnyomásra, kizsákmányolásra, faji megkülönböztetésre, megítélje azokat és arra szólítson fel, hogy számoljuk fel azokat. Sőt még arra, hogy megelőzzünk ilyen igazságtalanságokat.”²¹ S vajon hogyan terelget az igehirdetés felé egy a közelmúltban megjelent előkészítő? „... Választhatunk az élet és a halál útja között, rajtunk áll, hogy az áldás vagy átok valóságát tapasztaljuk-e meg. ... Isten úgy teremtette meg az embert, hogy megajándékozta az egyik legnagyobb és legnagyobb kincsével: a szabadsággal. Nem marionett-bábót, hanem az emberiségében és emberségéért felelős, szuverén lényt alkotott. Ez az ember nagy lehetősége és nagy kísértése is egyben.”²²

Íme, a diakóniai teológia velünk, bennünk, köztünk! Pedig még csak egy kis ízelítőt kaptunk belőle! S elmaradt a diakóniai teológia szellemiségében született kommentárok bemutatása, (új kommentár nem is jelent meg az utóbbi 14 évben, kivéve a Dóka-kommentár eredeti változatának megjelenését); és nem beszéltünk még énekeskönyvünk diakóniai teológiájáról sem: amikor a törvényről szóló ének „Ez a szent tízparancsolat” (ÉÉ/433.) a keresztyén élet témakör alá kerülhet; amikor a szép Luther ének szövege újabb versszakokkal egészülhet ki, s míg Luther az értünk egyedül síkra szálló, bűn, ördög, halál hatalmából megmentő Istenről beszél, addig a következő versszakok az ember szolgálatát, népünk, hazánk életét, dolgos békéjét állítják előtérbe. (ÉÉ/291.) S mi mindenre bukkanhatnánk még egy alapos vizsgálat során!

¹⁸ Káldy Zoltán: Híveknek lelkészekről – in: Új úton

¹⁹ Öszövétség a szószéken IV. Budapest, 2003. 24-25. oldal

²⁰ Luther Márton: A scsmalkaldeni cikkek – in: Luther Márton négy hitvallása

²¹ Káldy Zoltán: Az egyház missziójának dimenziói – in: Lelkipásztor 1978/2. szám

²² Öszövétség a szószéken II. Budapest, 2002. 57. oldal

Most azonban néhány perc erejéig arra a hatásra is kell pillantanunk, mely a diakóniai teológia folytán fellazult fogalmak, tévtanítások egyenes következménye, amelyet Dóka Zoltán Nyílt levelében így fogalmaz meg: „Ez a hibás teológiai alapvetés bizonytalanná teszi a lelkészek teológiai gondolkozását és igehirdetését egyaránt.”²³ S vajon mit mutatnak az alábbi idézetek? „Isten az, aki megteremtette az embert, ő az, aki ellátta azzal a *génkészlettel*, (sic!) amely hajlamossá teszi az elszakadásra, a bűnelkövetésre, a közömbösségre, sőt bűnének ünneplésére. S bár figyelmeztet, és erőt adhat az ígéret, hogy „a bűn az ajtó előtt leselekedik, és rád vágyódik, de te uralkodjál/uralkodhatsz rajta” (Gen 4,7), mindig könnyebb volt vádolni és hárítani, mint megküzdeni önmagunkkal.”²⁴ – És a másik: „Mivel Isten terve maga a valóság teljessége, ezért számunkra muszáj korlátolt és primitív módon valahogy megfogalmaznia a keretet. Szükség lenne a játékszabályok pontos ismeretére, hiszen amíg ez hiányzik, lehetetlen igazi örömet találni az életben. Nem szabad megfélekedzni arról, hogy ugyan Isten felállítja a játékszabályokat, de téves az örökké divatos analógia: Isten nem játszik az emberiséggel, mint sakfigurákkal! Legfontosabb szándéka a naponkénti üdvösségünk, ezért időről időre változtat a szabályokon, hogy *nekiünk a legjobb lehessen a „játék”*. (sic!)”²⁵ Mit mutatnak az előbbi idézetek? A diakóniai teológia folytán fellazult fogalmak, tévtanítások értelmezhetetlenségig, a teljes káoszig elbizonytalanító hatását!

Lehetetlen tehát, hogy ne foglalkozzunk a diakóniai teológia részletes elemzésével és kritikájával, hogy ne tudatosítsuk egyházunk népében, lelkészek, hitoktatók teológiai gondolkodásában a tévtanításokat; és lehetetlen, hogy ne térjünk vissza Krisztushoz, a megfeszítetthez, akit hirdet Luther, akit hirdet Pál, akinek hirdetése egyedül teszi egyházzá az egyházat. Vissza Krisztushoz! Vissza a krisztusközpontú igeértéshez és igehirdetéshez! Mert „amit Krisztus tett – aki azért jött, hogy ő szolgáljon és életét adja váltságul sokakért (Mt 20,28) – méltó arra, hogy mindig róla énekeljünk, prédikáljunk és beszéljünk s érte viszontszeressük. Mert kibeszélhetetlenül nagy dolog az, mikor Isten Fia szolgálom lesz, aki annyira megalázkodik, hogy bűnömöt is, sőt az egész világ bűnét és halálát vállára veszi s hordozza, nékem pedig ezt mondja: Te immár nem vagy bűnös, hanem én lépek helyedbe. Bűnöd az enyém. Bűnben lehet az egész világ, te azonban nem, mert rajtam minden bűnöd.”²⁶

Valljuk meg tehát Pállal együtt a mai napon: „úgy határoztam, hogy nem tudok közzétenni másról, csak Jézus Krisztusról, róla is mint a megfeszítettéről.” (1Kor 2,2)

²³ Dóka Zoltán: Nyílt levél – in: Keresztyén Igazság

²⁴ Öszövétség a szószéken I. Budapest, 2002. 9-10. oldal

²⁵ Lelkipásztor 2003/6. szám 229. oldal

²⁶ Luther Márton: Szolgánk lett – in: Jer, örvendjünk keresztyének!

ifj. Zászkaliczky Pál

Dóka Zoltán Nyílt levelének körülményei és utóélete a reformiratokban*

Nyilvánvaló számomra, hogy egyházunk jelene és jövője szempontjából a Nyílt levél hatásának vizsgálata a fontosabb, ennek ellenére úgy tartom, sok mindent nem értünk meg, ha annak keletkezési körülményeit nem látjuk tisztán. Most elsősorban nem a szerző személyes motivációjára gondolok - hiszen arról beszélt már ő maga is¹ -, hanem a kor sajátosságainak elemzésére. Magam nem vagyok szakértője a kérdésnek, így teljes kép megrajzolására nem vállalkozhatom, de jó szándékú autodidaktaként néhány irányjelző cöveket megmutatok.

1975. augusztus 1-jén Helsinkiben 35 ország vezetője (Albánia kivételével az összes európai állam, valamint Kanada és az USA) aláírta az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet Záróokmányát. Az aláírók között volt Kádár János is mint az MSZMP KB első titkára, a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának tagja. A hidegháborús ellenfelek vezetői együtt mosolyogtak a fotókon. A megállapodás - amely nem nemzetközi szerződés, ezért nem is lett jogszabály - a békéről, a békés egymás mellett életről, az emberi jogokról szól. Egyik hangsúlyos kérdése a lelkiismereti szabadság, beleértve a vallásszabadságot is.² A demokratikus rendben élő nyugati világ elfogadta a status quo-t, a világ megosztottságát, a szocialista országok jelenlétét. Korábban rettegtek a kommunizmustól, elsősorban attól, hogy az ő országaikban is megváltozik a társadalmi berendezkedés. A „medve távol tartásának új taktikája” a megszelídítés lett, a megegyezés. A modern világ felejtteni akart. Felejtteni a gulágról hallottakat, az '56-os forradalom leverését, a '68-as csehszlovákiai bevonulást, a '70-ben agyonlőtt lengyel tüntetőket... A nagy megbékélés folyamatát persze később is megzavarta néhány esemény (pl.: az afganisztáni szovjet bevonulás '79-ben, vagy a lengyel szükségállapot '81-ben), de a két nagy tábor viszonyát egyre inkább a praktikum vezérelte együttműködés jellemezte.

Az 1950-es éveket szoktuk a kemény egyházellenes időszakként emlegetni, míg az ún. Kádár-korszakot a folyamatos enyhülés, a „puha diktatúra” fázisának tartjuk. Ezzel szemben tény, hogy 1960-72 között több egyházi személyt ítéltek el a magyar hatóságok, mint a Rákosi-korszakban.³ Az utolsó egyházi vonatkozású perben 1972. január 19-én hirdettek ítéletet, amelyek 4 évtől 3 hónapig terjedtek. A legtöbben az 1974-es amnesztiával szabadultak, de a legutolsó börtönben lévő pap, Lénárd Ödön piarista csak 1977. június 30-án nyerte vissza szabadságát, összesen 18 és fél évnyi börtönélet után.⁴

A Nyílt levél megírásának évében, 1984. október 19-én Lengyelországban a felismerhetetlenségig összeverték, majd brutálisan meggyilkoltak belügyi tisztet egy fiatal papot, Jerzy Popieluszkot.⁵ Pedig ő nem „lázadt”, nem írt a hivatalos állásponttól eltérő tartalmú nyílt levelet egy világszervezet vezetőinek. Ő „csak” végezte a dolgát, amit az emberek, különösen a fiatalok észre is vettek. (Ennek az

* A szerző készítette a Nem voltam egyedül II. kötetében (MEVISZ, Budapest, 1999.) az interjút Dóka Zoltánnal (94-148. oldal). - (A szerkesztő)

ügynek a felemlítésével nem akarom azt állítani, hogy Dóka Zoltán életveszélyben volt, de veszélyben mindenképpen.)

Arról sem feledkezhetünk el, hogy 1984-ben még Konsztantyin Csernyenko volt a Szovjet Kommunista Párt főtitkára. Gorbacsov egy évvel később került hatalomra, és csak azt követően hirdette meg a peresztrojkát, és kezdte érvényesíteni a glasznosztjot.

Az egyházak belpolitikai megítélésének bemutatásához hadd idézzem a legilletékesebbet, Miklós Imre államtitkárt, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökét, aki egy 1977-ben készített interjúban az egyházak politikai szerepvállalását értékeli: „A katolikus egyházzal összefüggő események az utóbbi években kétségkívül felgyorsultak. Ha grafikonra vetítenénk e mozgást, akkor a római katolikus egyház politikai koncepcióját és gyakorlatát jelző vonal meredeken ívelne, és közelítené a protestáns egyházak és más felekezetek már korábban kimunkált és megvalósított politikai szintjét.... Megteremtődtek a keretei annak, hogy az egyházak és a szocialista állam között korrekt, lojális, fokozatosan javuló viszony alakuljon ki a szocialista társadalom építésének folyamatában.... A szocialista országokban működő egyházakban a »status quo« elfogadásának kezdeti platformját egyre inkább felváltja a szocialista társadalmi rend elfogadása és támogatása, a tényleges politikai együttműködés.... A közel három évtized második felét viszont már olyan lépések jelzik, mint az egyházi tisztségviselők aktív és hasznos tevékenysége a Hazafias Népfrontban, az egyházak vezető testületeinek és vezető személyiségeinek megnyilatkozásai, megannyi tanújele annak, hogy a protestáns egyházakhoz és más felekezetekhez hasonlóan a katolikus egyház vezetésében is megérlelődött és megerősödött a politikai döntés: vállalják a szocializmust építő társadalomba való beilleszkedést. Röviden szólva, a 30 esztendő alatt a katolikus egyház vezetése a politikai ellenállástól a taktikai passzivitáson keresztül eljutott a politikai együttműködés elvének megfogalmazásához és gyakorlati megvalósításához.⁶ Érthető beszéd ez, nem kell hozzáfűznöm semmit.

Összefoglalva az eddigieket, a Nyílt levél megírása időszakának jellemzőire már következtethetünk: A nemzetközi közvélemény elfogadta a szocialista blokk létezését, az ott élő emberekkel történeteket belügynek tekintették, a nyugati világban vélhetően nem is akartak tudni a keleti tábor belső valóságáról. Az egyház vezetői lojálisak a szocialista hatalommal szemben, behódoltak, nyíltan kiszolgálók, de legjobb esetben is csak „voltak, akik mertek hallgatni”.⁷ A fejlett szocializmust építő állam viszonyulása az egyházak felé azonban alapjaiban változatlan volt, a távlati cél továbbra is az egyházak megszüntetése volt, legfeljebb a módszerek és az eszközök finomodtak.

A Nyílt levél hatását egyházunk életének több területén lehetne és kellene vizsgálnunk, illetve keresnünk. Most figyelmünket fordítsuk az ún. reformiratokra.

A mögöttünk lévő 20 esztendőt két korszakra bonthatjuk. Az 1980-as évek második felét (1984-89) a reformiratok korának is nevezhetjük. 5 iratot fogok összehasonlítani. Ezek időrendben a következők: Dóka Zoltán Nyílt levele, a Testvéri szó, a Javaslatok, Dóka Zoltán Summa summarum-ja, valamint a Kiáltó szó.⁸ Az 1990-től napjainkig tartó időszakot a zsinat korszakának nevezhetjük (bár az első, azóta tartott zsinat csak 1991-ben kezdődött, az előkészítés időszakának teljesítménye már jelentős, az pedig egy évvel korábban már folyt).

A reformiratok közös vonásai után kutatva az alábbiakra figyelhetünk fel.

A legszembetűnőbb talán Dóka Zoltán személye, aki a fenti öt iratból kettőnek egyedüli szerzője, de a másik három esetében is szerepe meghatározó volt. Nem lehet nem észrevenni, hogy számos családnév ismétlődik az aláírók között. Ez arra a tényre mutat rá, hogy a reformgondolatok mögé nem sikerült valóságos tömegbázist gyűjteni az öt év alatt.

Az egyes iratok - és itt most a Summa summarum-ot kiemelem a sorból, mert az egy konkrét időpontra, egy adott lehetőség megnyílásakor íródott - megszületése közötti időszak átlagosan 1,5-2 év. Ez talán véletlen, de lehet, hogy ennyi idő alatt volt igazán felmérhető az előző irat hatása, gyűlt össze kellő erő és elszántság egy következővel való színrelépéshez.

Megfigyelhető, hogy mindig szerepel hitvallás az iratok elején vagy Krisztusra mint az egyház urára való hivatkozás. Több esetben kiegészül ez egy rövid teológiai alapvetéssel is. Az iratok által érintett további tartalmi kérdéseket így foglalhatjuk össze:

Témák	Nyílt levél	Testvéri szó	Javaslatok	Summa summ.	Kiáltó szó
A diakóniai teológia hibái	X	X			
A diakóniai teológia kizárólagossága	X				
Egyházkormányzás	X			X	X
MEE teológiai munkája	X	X	X	X	
Gyülekezet prioritása		X	X	X	
Egyházi légkör		X			
Intézmények		X			X
Struktúra		X	X		X
Lelkészképzés		X	X		X
Sajtó			X	X	X
Zsinattartás			X		X
Múlt feldolgozása					X

Domináns az egyház teológiai munkája megjavításának szándéka, hiszen ez a legfontosabb, ami az elhívásnak való megfelelés érdekében emberileg-szervezetileg megtehető. Nagyon fontos elem, hogy a Testvéri szótól kezdve megjelenik a gyülekezeti elv hangsúlyozása, ezzel is felhívja a figyelmet a korábbi egyházkormányzati módszerek torzult voltára. A sajtó helyzete megváltoztatásának sürgetése a Javaslatoknak lényeges eleme. A zsinattartás szükségessége először az 1987 augusztusában született Javaslatokban jelenik meg, ezzel hangsúlyozva azt, hogy törvényeink elavultak, azok megújítása halaszthatatlan. Megállapítható, hogy az iratok egyre konkrétabbak, egyre több részletkérdést érintenek. Végül a Kiáltó szóban jelenik meg először egy új elem, a szervezetalapítás (Megújulási Mozgalom).

Talán szabad ezen a helyen néhány kritikai észrevételt is tennem. Nem tapasztalható az iratok között tudatos egymásra épülés. Nincs visszautalás az előzőekre, nem érződik rajtuk, hogy egy öt éves, szerves folyamat húzódik meg mögöttük. Nem fogalmazódik meg bennük programalkotói szándék. Az egyes iratok téma-választásánál inkább érezhető az adott helyzetre való reagálás szándéka, mintsem a tervszerű tudatosság. Az egyházi élet lényeges, megreformálandó területei hiányoznak a szövegekből, pl.: gazdálkodás, bíraskodás, lelkészek jogállásának kérdései,...

A zsinat előkészítésének és működésének elindulása után nem született már reformirat. Ennek a műfajnak a kora lejárt. Ugyanakkor azok aláírói közül heten zsinati tagok lettek. Nincs ugyan kimutatható szövegszerű összefüggés az új törvények és a reformiratok között, de a felvetett témák jelentős része tárgyalásra, rendezésre került egyházi jogszabályainkban. Ezt kell a reformiratok legjelentősebb hatásának tartanunk.

**Jegyzetek ifj. Zászkaliczky Pál Dóka Zoltán Nyílt levelének körülményei
és utóélete a reformiratokban című cikkéhez
(Keresztyén Igazság 2004/63.)**

23. oldal, 1. bekezdés, 5. sor: már ő maga is¹

¹ Mirák Katalin (szerk.): *Nem voltam egyedül II.* Bp., 1999, MEVISZ: 94–148.

23. oldal, 2. bekezdés, 8. sor: beleértve a vallásszabadságot is.²

² „A részt vevő államok elismerik és tiszteletben tartják az egyén szabadságát arra, hogy egyedül vagy másokkal közösen, saját lelkiismeretének parancsával összhangban kövesse és gyakorolja vallását vagy hitét.” *Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet Záróokmánya. Az európai biztonsággal összefüggő kérdések I/VII.* [Bp.], 1975, Kossuth: 13.

23. oldal, 3. bekezdés, 4. sor: mint a Rákosi-korszakban.³

³ Mészáros István: *Kimaradt tananyag. A diktatúra és az egyház 1957–1975. II.*, Bp., 1995, Márton Áron: 170–189.; Arató László: *Helsinkitől a Tedeumig* in: Mészáros i.m. 1975–1990. III.A, Bp., 1995, Márton Áron: 11.

23. oldal, 3. bekezdés, 8. sor: 18 és fél évnyi börtönélet után.⁴

⁴ Hetényi Varga Károly: *Szerzetesek a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában II.* Abaliget, 2002, Lámpás: 553–583.

23. oldal, 4. bekezdés, 3. sor: fiatal papot, Jerzy Popiełuszkot.⁵

⁵ Grażyna Sikorska: *Jerzy Popiełuszko, a kommunizmus áldozata*, Bp., 2004, Új ember: 89–91.

24. oldal, 2. bekezdés, 21. sor: gyarorleti megvalósításához.”⁶

⁶ Varga József: *Egyházpolitikánk időszerű kérdései Beszélgetés Miklós Imre államtitkárral* in: Magyar Hírlap, 1977. augusztus 20.

24. oldal, 3. bekezdés, 6. sor: akik mertek hallgatni.”⁷

⁷ Mészáros István: *Kimaradt tananyag. A diktatúra és az egyház 1975–1990 III.B.* Bp., 1995, Márton Áron: 117.

24. oldal, 5. bekezdés, 4. sor: valamint a Kiáltó szó.⁸

⁸ Megjelenésük a fenti sorrendben: *Keresztyén Igazság* 1989/3.: 26–31.; *KerIg* 1989/4.: 21–23.; *KerIg* 1991/10.: 38–41.; *KerIg* 1989/1–2.: 44–57.; *KerIg* 1989/3.: 1–3.

Ittész János

Reménységgel az Úr munkájában

Áldunk és magasztalunk téged, Urunk Jézus Krisztus, mert nem hagyod magára egyházadat. Vezeted a pusztaságban, megnyitod előtte a vizeket, a halál árnyékának völgyében sem hagyod egyedül. Testvéreket hívtál, hívsz el, akiken keresztül világossá teszed szándékodát, üzenetedet. Kérünk, add, hogy tanácstalanságunkban, aggodalmaink közepette se lássuk szolgálodat nagyobbnak tenálad. Add, hogy tudjuk, hol a helyük, és tudjuk, hol a mi helyünk, és így az egyház közösségében mindörökké téged dicsérjünk, aki az Atyával és a Szentlélekkel együtt élsz és uralkodsz örökkön örökké. Amen.

Kedves Testvéreim!

Egyik előadónk már feltette a kérdést – és bizonyos vagyok abban, hogy már másokban is megfogalmazódott: „Érdemes volt?” Volt értelme az elmúlt húsz esztendőben a küzdelmek, viták vállalásának, a félelmek és testvérietlen vádaskodások elviselésének? Ha helyzetünkről pontos diagnózist készítünk, és válaszunkat Isten előtt állva, rá figyelve fogalmazzuk meg, nem biztos, hogy egyértelmű igennel felelünk erre a kérdésre. Kétségeink vannak, olykor aggodalmak is eltöltik szívünket, ha egyházunk mai helyzetét és felsejlő jövőjét vesszük szemügyre. Így hallgatjuk most Isten igéjét:

Szeretett testvéreim, legyetek szilárdak, rendíthetetlenek, buzgólkodjatok mindenkor az Úr munkájában, hiszen tudjátok, hogy fáradozásotok nem hiábavaló az Úrban.

(1Kor 15,58)

Az apostoli tanúságtétel újra emlékeztet bennünket az egyház létének, személyes keresztyén életünknek, üdvösségünknek fundamentumára: a megfeszített Jézus Krisztus feltámasztatott. Nincs más alap. És akiknek józan eszét nem vette el

tetszetős tévtanítás vagy nem zavarta meg a libertinista korszellem, esetleg saját szívük félelme, azok ma is tudják és hirdetik: nincs más fundamentum! Egyedül ez: Isten hozzánk hajló, irgalmas szeretete, bűnt és halált legyőző, minket bűneink rabságából kiszabadító hatalma.

Nemcsak reménységünknek, üdvösségünknek és az egyház létének fundamentuma áll előttünk ma az apostoli tanúságtételben, hanem ekléziológiánk, egyházzal szóló tanításunk evangéliumi lényege is világossá lesz benne. Nem tagadható, történtek jó irányba mutató „kis lépések” a mögöttünk lévő másfél évtizedben – jaj, csak a kis lépések taktikájától ments meg, Uram, minket! –, de a nagy áttörés, a „nagy ugrás” még nem történt meg. Egyházfelfogásunk egyik – talán legfontosabb – alaptétele, a gyülekezeti elv itt-ott már mintha érvényesülni kezdene. Hiszen tudjuk, hogy ahol „*az evangéliumot tisztán tanítják, és a szentségeket helyesen szolgáltatják ki*” (CA VII.) – és ez a gyülekezetben történik –, ott jelen van az egyház. De az egyház, a Krisztus teste mégsem azonos egyszerűen a $n+1$ számú gyülekezet matematikai összegével. Mert Jézus Krisztus valóban feltámadt! És mi testének tagjai vagyunk, lehetünk, de Isten elleni lázadás lenne megfordítani ezt a rendet. Mint Krisztus testének tagjai engedelmességre vagyunk elhíva. Tagsági előjogokra hivatkozva nem lenne szabad magunkat Isten igéje fölé helyezni, szent és mindenkor jó akaratát a korszellem és az ellene lázadó ember szándéka szerint félremagyarázni, megrövidíteni, meghamisítani. Ahogy történt ez, és sajnos történik mind a mai napig oly sokszor bennünk, velünk és olykor általunk is. Igen, velünk él a diakóniai teológia, és hatásosan rombol az újabban hódító – Isten törvényét relativizáló – tévtanításokkal együtt. Nem mi tartjuk életben Isten ügyét, az egyházat, hanem a feltámadott Úr tartja életben testét, benne személy szerint bennünket és gyülekezeteinket, hiszen bűnbocsánatból élő bűnösök vagyunk. Emberileg szólva, csak ennek a ténynek alázatos felismerése tesz bennünket alkalmassá a szolgálatra.

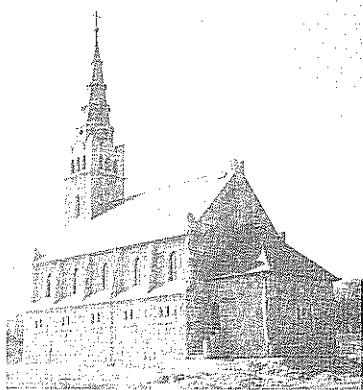
A rá hagyatkozó bizalom megnyitja előttünk a jövő, a mégis-reménység ajtaját is. *Dóka Zoltán* hosszú, küzdelmes harcok után mondta – le is írta egyik vallomásában –, hogy megkísértette a lelkeszi szolgálat feladásának gondolata. Megértem őt; még nem is egészen négy esztendő püspöki szolgálatom alatt magam is átéltem már hasonló küzdelmeket. Saját erőtlenségem, alkalmatlanságom új és új felismerése mellett emberileg kilátástalannak tűnő helyzetek terhei, rossz úton járó testvérek makacssága is próbára tett olykor. S be kellett látnom: emberileg tényleg nincs sok remény. Mintha oly sok minden hiába történt volna! A Nyílt levél, a Testvéri szó, a jó szándékú kiáltás, majd az ún. rendszerváltás után lelkesen indult, majd egyre több megtorpanással járó zsinati munka ellenére, az itt-ott látható biztató kis lépések ellenére nem történt alapvető fordulat. A kérdés szívünkre nehezedik: Van remény? Ha magamra nézek, bizony azt mondom, nincs. Ha testvéreimre nézek – kérem, ne vegyék zokon –, az kell mondanom: alig. S mégis van reménységünk! Ha nem magunkra nézünk, hanem meghalljuk az üzenetet: munkátok nem hiábavaló az *Urban* – en küriől Csak az *Urban* nem hiábavaló! Csüggedt szívünket megvigasztalja ez az ígélet, és mégis-reménységet, igéje iránti elszánt engedelmességet ébreszt a szívünkben. Vigyük magunkkal a reménységnek ezt a szikráját, ki-ki azt, ami ebből neki adatik – a neki adott hit és karizmák mértéke szerint. Tőlünk nem sikert vár el a Mester, hanem „csak” az őrállók engedelmes-

ségét. (Vö. Ez 3,16-21) Afelől azonban ne legyen senkinek kétsége, testvéreim, hogy mindenkire van üzenet bízva, mindenkinek van feladata ebben a szolgálatban. Ezért, szeretett testvéreim, legyetek szilárdak, rendíthetetlenek – és *kellően alázatosak* –, és fáradozzatok, buzgólkodjatok az Úr munkájában, hiszen tudhatjuk, mégsem hiábavaló az!

Végül szóljunk reménységünk távlatairól is! Hiszen ez a mégis-reménység nem akkor ér célba, amikor majd elsiratnak bennünket, ha lesz még, aki szeret és elsirat, amikor koporsóba fektetnek, amikor urnába teszik vagy szétszórják hainvainkat, hanem akkor ér célba, amikor a feltámadott Úr – ígérete szerint – visszajön. S akkor láthatjuk, ami ma hinnünk adatott, tapasztaljuk, amit ma remélnünk szabad, mert a feltámadott Úr nem végez fél munkát. Lehet, hogy örüllői szolgálataunknak nem lesz látványos eredménye, lehet, hogy úgy tűnik, nem ér célba tanúságtételünk, de ez nem ment fel az alól, hogy szólunk kell, kiáltunk kell. Ez Istentől kapott megbízatásunk, méltóságunk és felelősségünk.

Dóka Zoltán, Laborczy Zoltán, Lupták Gyula, Magassy Sándor, Nagy Miklós, Botta István, Kendeh György testvéreink már előre mentek; hogy mi többet láthatunk-e a földön küzdő egyház általunk még megélhető idejében a valóra való reménységekből, mint ők, azt nem tudhatjuk. S mégis a már előrementeket és még élőket összeköti a feltámadott Úrtól kapott reménység, hogy a mi munkánk nem hiábavaló az Úrban. Ezért kell testvéri szóval, de ha kell, kiáltással is továbbadnunk a ránk bízott üzenetet, az egyedül üdvözítő evangéliumot. Ámen.

Urunk, köszönjük, hogy megvigasztalsz, és erőt adsz, amikor csüggedtek, erőtlenekek és tanácstalanok vagyunk. Köszönjük, hogy magadra mutatsz, mint reménységünk bizonyos alapjára. Kérünk, adj utat a lábunk alá, és adj erőt, hogy a ránk bízott üzenetet továbbadhassuk. Használd fel előre ment testvéreink és a ma élők szolgálatát is egyházunk javára, országod építésére. Koldusként kérünk, szánj meg bennünket, és maradj velünk, mert ha magunkra maradunk, akkor, amit elrontottunk, elrontott marad. Ámen.



Budafoke (1935.)



Angyalföld (1937-38.)

Zászkaliczky Zsuzsanna

Az építőmesterség művésze és az építőművészet mestere

Emlélkezés Sándy Gyulára (1868-1953)

„Napsugaras tornyok épülése közben
Nagy és nemes volt lelkennek hivatása...”

Eperjesen született. Édesapja festőművész és evangélikus gimnáziumi rajztanár volt. Egyik apai nagybátyja, Ferenczy József, sárospataki református esperes volt, másik pedig a szobrász Ferenczy István. Szellemi, művészeti, tárgyi örökségük egyaránt meghatározó volt a Sándy család életében. A kultúra és az evangélikus egyház iránti szenvedélyes és felelős szeretet a család több tagját, így Sándy Gyulát is jellemezte. (Hivatástudatát, állandó tenni akarását felesége, Grunwald Natália is megértette, s gyermekeik nevelése mellett is minden törekvésében támogatta őt.)

„Festett apám csendéleteket ... Talán legjobban a tájképfestészetet kultiválta: erdőrészeket, vízeséseket, várromokat ... Gimnazista korom több nyarán is örömmel elkísértem édesapámat felső-magyarországi útjaira: Gömör különböző helyeire. Különösen a murányi várrom tett rám mélyebb benyomást ... Apám számos képet festett róla, én pedig bújtam a középkori falak maradványait. Megfordultunk többször Kassán, Szepes megye számos városában. Ezeken a helyeken már fejlődő építészeti hajlamom is megnyilatkozott: bámultam a felső-magyarországi pártázatos és sgraffito díszítésű házakat, a kásmárki fatemplomot, a szabadon álló harang-kampanileket, amikre apám hívta fel a figyelmemet.”

Fiatalon is, később is, szenvedélyesen szeretett utazni. Utinaplókat, jegyzeteket készített a meglátogatott helyszínekről, ahol a lenyűgöző tájaknál is jobban elbűvölték az építészeti emlékek. Ma is élvezetes útleírásaiban számos középkori és akkoriban épült alkotással ismerkedhetünk meg. Ifjúkori „főnökével”, Pecz Samuval pl. Németország új vásárcsarnokait látogatták meg, amikor a pesti Kiskörút csarnokára kiírt pályázat megjelent. (Ezt a pályázatot akkor Pecz meg is nyerte, a kiviteli tervek elkészítésében pedig segédje, az ifjú Sándy Gyula is részt vett. Rá jellemző kedves ötlettel kedvenc növényét, négylevelű lóherét rajzolt szignóként a látványterv virágáruslányának kosarába, hiszen a tervet nem ő jegyezte, alá nem írhatta.)

Utazásai során rengeteg fényképet készített, első gépét maga szerkesztette. Dokumentálta építkezéseit, a tervei alapján felépült házakat, csarnokokat, templomokat is.

Tanulmányait a fővárosban - a budai Evangélikus Elemi és a II. kerületi Főgimnázium után - a József Műegyetemen végezte. Schnédár, Hauszmann, Cziegler, Steindl, Pecz voltak tanárai, Steindl Imrét, Pecz Samut mestereinek is tartotta. Rajtuk kívül talán Ybl Miklós volt még bálványa vele együtt több fiatalnak is. (Egy

évfolyamtársával képes volt az épülő Szent István bazilika kupolájában órákon át kapaszkodni, mászni, sőt egyszer félnapos szekerezés árán meglátogatta a nehézkesen megközelíthető főtí katolikus templomot is!)

Sándy egyetemi évei a virágzó historizmus időszakára estek, az építészettörténet, az alaktan nemcsak az újat alkotó építészetnek, hanem az akkoriban születő - purista - műemlékvédelmi gyakorlatnak is alapját képezte. Nem véletlen, hogy a főváros arculatát leginkább meghatározó épületek tervezése és a legfontosabb műemlék-helyreállítások ugyanazon nevekhez kapcsolódnak.

Aktív, tudását mélyíteni és pénzt is keresni kívánó egyetemi hallgatóként nyáron Steindl országház-építő irodájába jelentkezett rajzolóként. Feladata a kőfaragó munkák megrendelési rajzainak elkészítése volt, mellékesen pedig Steindl keze alá dolgozni az erzsébetvárosi (Rózsák tere) katolikus templom tervpályázatára készülő műben.

Steindl Imrénél szigorlatozva városi templomtervet húzott témául, amit aztán „gót stílusban”, nagy sikerrel el is készített. Idős fejvel a Gondviselés útmutatásának érezte, hogy okleveles építész-életét templomtervvel kezdhetné. Azután templom-építésnél, művezetőként folytatta. Mert Pecz Samu nemcsak tanársegédi állásra hívta meg a buzgó ifjú építészt, hanem irodájába is, ahol rajzolóként, segédként, művezetőként foglalkoztatta a Fazekas (Szilágyi Dezső) téri református templom építésénél.

Így 1889-99 között műegyetemi tanársegéd volt Pecz Samu Középítéstani Tanszékén. 1899-1914 között a Felső Építőipariskola tanára volt, majd 1914-től 1939-ig, nyugállományba vonulásáig a Műegyetem II. Épületszerkezettan Tanszékének nyilvános rendes tanára volt. Ekkoriban jelentette meg számos publikációja között a *Fejezetek az épületszerkezetek köréből* és *Újabb és különleges épületszerkezetek* c. igényes és méltán híres tankönyveit, illetve *Épületszerkezetek táblák* címmel műegyetemi előadásainak legnagyobb részét. Ezek, az évtizedeken át egyetemi használatban volt kötetek ma is igen fontos segédanyagai a történeti épületkutatásnak és -felméréseknek.

Számos társadalmi, szakmai és egyházi tisztséget töltött be, pl. a Magyar Mérnök és Építész Egyesület jegyzője, titkára, majd szakosztályi elnöke volt, az Evangélikus Egyházegyetem főépítésze (1943 után a MEE Egyházművészeti Tanácsa Építészeti Osztályának feje), a nagytarcsai gyülekezet felügyelője. Felsorolni is sok lenne a számos iparoktatási, középítési, műemléki tanácsot, kamarát és társulatot, melynek tagja volt. Minden fórumot felhasznált arra, hogy egy-egy fővárosi épület vagy városrész hibáját orvosolni lehessen.

1896-ban, a millenniumi kiállítás előkészítő munkáiban is aktívan részt vett. Bár pályaművei a „nagyágyúk” mellett nem érvényesülhettek, csak dicséretet kaptak, az építőipari pavilonban kiállíthatta amatőr fotóit és a homokvidéki mintaborpince első díjas pályatervét.

Ifjúkori pályázatainak másik sikeres darabja a bécsi „Neubauten und Konkurrenz” című építészeti folyóirat kötési táblája, amely három éven át használatban is volt.

Szinte emberfeletti tempóban és munkabírással dolgozhatott, hiszen több állása és társadalmi kötelezettsége mellett számos hazai és nemzetközi pályázaton is

részt vett. A hódmezővásárhelyi református egyházközség 1895-ben írta ki pályázatát kétemeletes gimnázium építésére. A terv leírásából arra következtethetünk, hogy az építész mindenre gondolt: a természetrajzi gyűjtemény közszemlére tételétől a rajzterem egyenletes megvilágításáig, a tornaterem udvari kijáratától a falakon elhelyezett képletekig és citátumokig, egészen a járvány estén elkülöníthető altiszti lakásig. Az épület külsején megjelentek a középületein később is előszere-tettel alkalmazott elemek: a változatos, játékos, főbb pontjain toronyszerűen ki-emelkedő tetőszerkezet, a különböző formájú nyílások egyidejű alkalmazása, a homlokzaton a klinkertégla és a (mű)kőfelületek által kialakított textura. Jellemző azonban, hogy a kő, illetve a vakolt felületek és a klinkertégla kombinációja nem az épület szerkezetét vetíti a külsőre, csupán burkolat, dekoráció. A helyi pályá-zók és mesterek ugyan féltékenyen néztek a gimnázium sikerére, de Sándy számá-ra ez további vásárhelyi épületek tervezésének lehetőségét hozta. Magánházakét, a református templomét és paplakét, a kaszinóét és a Szemkórházét, melyet a jár-ványszerűen fellépett trachoma leküzdésében nagy szerepet vállalt dr. Imre József kezdeményezésére épített a város. Itt nagy súlyt kellett fektetni a könnyű takarít-hatóságra, ezért a falakat mosható, festett felülettel látta el, s a falak, ill. a falak és padlók találkozását nem éles sarkokkal, hanem ívesen oldotta meg.

Sándy egyik legkedvesebb munkája a barátjával és kollégájával, Foerk Ernővel közösen tervezett daruvári (Diósszentpál) kastély özv. Tükörynén, később Pekár Gyuláné számára (1904-05). Sándy egész életművén nyomon követhető az az ifjú-kori vágya, miszerint mindig is szeretett volna várat, kastélyt tervezni. Egyes vá-rak úgy jelennek meg útleírásaiban, mint földöntúli tünemények, álmaiban is rendszeresen találkozott meseszerű kastélyokkal, de rajongott Alpár Ignác város-ligeti alkotásáért is. A daruvári kastély építéskor minden rendelkezésre állt, ami egy várépítéshez kell: nagy távolság a fővárostól, nehezen megközelíthető hely-szín, a megrendelő különleges igényei... Mégis nagy örömmel vetették magukat a munkába, s az eredmény - mellyel a megrendelő is elégedett volt - őket igazolta. Szabálytalan alaprajzú, bájosan eklektikus, festői tömegelrendezésű épület jött lét-re, ahol - mint egy század eleji színpadi díszleten - minden megtalálható: kerek bástya, lépcsőtorony, báboskorlát, zárt erkély, márványkandalló. Mindez azonban nem idézetek halmazaként, hanem átgondolt, festői egységet alkotva jelenik meg.

Pekár Gyula ajánlására kapta Sándy a máramarosi kultúrpalotára (1914-15) szó-ló megbízást. Ez esetben sem mondott le a kastélyszerű tömegalakításról: az épü-let sarkait a zömök, kerek tornyok uralják. A kő-, tégl- és a vakolt felületek válta-kozása könnyíti a homlokzatok amúgy dísztelen, egyszerű komorságát.

Időközben elkészítette pályatervét a szófiai vásárcsarnokra (1907). A Pecz mel-lett szerzett tapasztalatokkal minden igényt kielégítő csarnokot tervezett vasszer-kezettel, felülvilágítással, igényes homlokzattal. Kocsiút, hűtő- és fűtőberendezés, kellő mennyiségű árusító és raktártér is helyet kapott. A terv megosztott második díjat nyert úgy, hogy az első helyet nem adták ki.

Világi épületeinek sorában fontos helye van a budai, Széna téri korcsolyacsar-noknak, amelyet az *Építő Ipar, Építő Művészet* 1914-es évfolyamában publikált, s amelyet - közlekedési okokra hivatkozva - sajnos lebontottak. Pedig eredetileg jól átgondolt helyen, a volt Christen-féle téglavető gödrében létesítették a korcsolya-pályát, ahol előzőleg éveken át korcsolyáztak a környékbeliek a természetes jégen.

Mivel Sándy maga is sportember volt, éppen korcsolyával érmekezt is nyert, nagyon szívéhez nőtt ez a munka. Könnyed, pavilonszerű épületet tervezett, ahol aztán pénz híján sajnos nem készültek el a csempeburkolatok és a hangulatos kémenyfa díszítések. A terv szerint azonban nyári hasznosításképpen a korcsolyapálya helyén tíz tenispálya működhetett.

A nemzetközi és hazai pályázatok többségén Foerk Ernővel közösen indult, és többnyire, ha nem is első díjjal, de az élmezőnyben végeztek. A legfontosabbak a trieszti zsinagóga, a zágrábi és a pozsonyi posta, a bécsi Hadügyminisztérium és a hágai Békepalota pályázata voltak. Pályaterveik közül végül a zágrábi postára kaptak megbízást. A kiviteli terv végül kicsit másképp alakult, mint eredeti elképzelésük, mert a telefonkábelek többségét a földben helyezték el, s így elmaradt a vágyott magas torony építése. Az épület sarkait és középrészét két-két igen magas fedélszékkal kiemelt tetőzettel megépített postaépület kétemeletes, homlokzatán vakolt fehér és vörös, nyers téglafelületek váltakoznak, az érdekes tetőzettel festői hatást kelte.

Sándy egyik legfontosabb és legismertebb műve a - szintén pályázat útján elnyert - budai (Krisztina krt.) Postapalota, amely a Széll Kálmán (Moszkva) tér környékének ma is legmeghatározóbb épülete. A Trianon utáni évek pénzhíányának közepette a főváros egyik legnagyobb építkezése volt ez, a pályázat 1923-ban zajlott, az építkezés maga két évvel később. A Postapalota - ahogy Pámer Nóra fogalmaz - „valamit ábrázol”, mint a (neo)eklektikus építmények általában. Többszerű zártágában középkori várra emlékeztet, részleteiben azonban már nem másolja a letűnt korok történeti stílusselejteit. Kontúrjaiban még archaizál, kevésbé plasztikus, emeleteket összefogó, függőleges tagolásában, a magyarosnak tartott motívumok stilizálásában őriz valamit a szecesszió szelleméből. Már messziről feltűnik az a - tetőszerkezetet is takaró - pártázatszerű díszítmény, ami az egész épületet és a bástyaszerű saroktornyot is koronázza. Ezt a XVI. századtól Nyugat-Dunántúlon és a Felvidéken elterjedt, elsősorban kastélyokon és polgárházakon, de harangtornyokon is alkalmazott, gyakran sgrafittóval díszesebbé tett építészeti elemet ugyanis - tévesen - magyar sajátosságnak érezték a századforduló építészeti. Így tehát Sándy építészetiében a pártázat feltűnését nem a reneszánsz historizáló felélesztésének, hanem a magyar formanyelv keresésének kell tekintenünk, ugyanúgy, ahogy Lechner Ödön épületein a magyaros ornamentika, Kós Károly építészetiében a paraszti hagyományok felelevenítését. Ez a „pártázatos stílus” a század elején Sándyn kívül még Lechner Jenő tervein (a sárospataki tanítóképző, a Rózsahegyi-villa, a Regnum Marianum templomának pályaterve) jelent meg, illetve a Fiumei úti OTI-épület azóta lebontott tornyán (Komor-Jakab-Soós, 1930). Legkövetkezetesebben, legmakacsabban (?) Sándy tartott ki mellette.

A Postapalotára - és Sándy többi tervére is - jellemző az épületszerkezetekre, ács munkákra, a faragottkő-rétegetervekre, a földemlak zsákszálási terveire is kiható gondosság, a „mindent együtt látás” és összehangolás szándéka a pultoktól a falilórakig, a zászlótartóktól az utolsó kilincsig. És miközben a tömegelrendezésben régi - elsősorban - középkori elemeket használt fel, épületei díszítésében nem idézett, de átértelmezett középkori, reneszánsz, magyaros ornamenseket alkalmazott, épületeinek szerkezete, földmrendszere, szerelvényezése korábban a legkorábbiak közé tartozott. Korán alkalmazta a vasbeton és beton pillérrendszert és

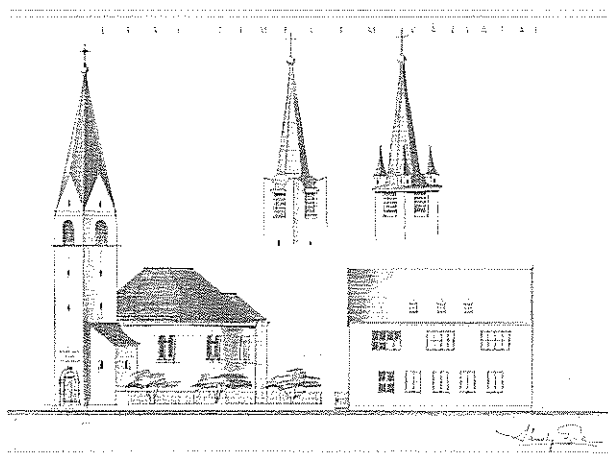
koszorút, a mérnöki faszerkezeteket, a héjrendszerű boltozatokat, az olcsóbb, ám érdekes farácsszerkezeteket (oikosz).

Túróczy püspökről egyetlen filmfelvétel, egy 1943-as Filmhíradó néhány másodpercnyi részlete maradt fenn. A rákoskeresztúri evangélikus templom szentelésére érkező papi kar látható a filmkockákon, s egy pillanatra feltűnik egy karakteres fejforma vastag bajusszal. Ő a templomtervező, a magát gyakran templomépítőnek is nevező Sándy Gyula. Az ő küldetése lejárt, átadja a templom kulcsait a felszentelést végzőknek. Sándy hitte, hogy az Úristen vezette őt a templomépítés útjára. Lelkesült versét, amelyben erről a hivatásról menyasszonyának írt, később visszaemlékezéseinek mottójául választotta, immár múlt időben.

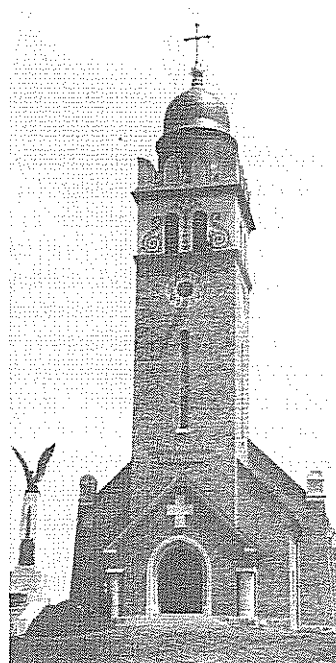
Számos egyházi hivatalt vállalt, részt vett a XX. század legnagyobb evangélikus könyv-vállalkozásában, a Kemény Lajos és Gyimesy Károly által szerkesztett *Evangélikus templomok* c. kötetben. Eltökélten dolgozott, hogy magyar és evangélikus templomokat alkosson, és ilyenek építésére bíztassa a gyülekezeteket. Magyar templomokat, amelyek a hazai építészettörténeti hagyományban gyökerezve a legmodernebb technikai megoldásokat alkalmazzák, és evangélikus templomokat, amelyek minden szempontból megfelelnek a liturgiai gyakorlatnak, a gyülekezet méretének és igényeinek, sőt praktikus kiszolgáló és kisegítő helyiségekkel a gyülekezet istentiszteleten kívüli életét is szolgálják. A címben idézett jellemzést, amit a rákosligeti templomáról szóló írás tartalmaz (Magyar Építőművészet 1934/1-2, n.n.), mi sem támasztja alá jobban, mint éppen saját írásai az evangélikus templomok építéséről. Egyfelől teoretikus, és nem utolsósorban hívő evangélikus, aki a liturgia szempontjait tartja a legfontosabbnak: az oltár, a szószék, az istentisztelet e két csomópontja mindenki által jól látható helyen kell hogy legyen. Ezért akár kisebb alapterületű, de karzatokkal bővített formát is javasol. Külső megjelenése árulja el rendeltetését, ugyanakkor a magasztos külső áhítatot keltő, de túlzott díszítésektől mentes belső teret takarjon! Javasolja, ha van rá lehetőség, önálló - centrális keresztelőkápolna építését az ókeresztény hagyományokra támaszkodva. Ugyanakkor gyakorlati ember volt, aki az építőmesterség és a használat minden kérdését ismerte és előre feltérképezte: így a templomba való közlekedés, a hívek kényelmes helye, a fűthetőség, a jó világítás, a szerencsés tájolás kérdéseivel is foglalkozik. Az időtálló anyagok felhasználását nemcsak a célnak megfelelőbb, méltó volta, hanem a későbbi fenntartási költségek lejjebb szorítása miatt is ajánlja. Megállapításainak, tanácsainak zöme ma is megállja a helyét.

Első kis templomtervét egy - szinte az utcáról beesett - erdélyi atyafinak készítette még építészhallgató korában egyetlen éjszaka alatt, tíz forintért. Ez a görög katolikus templom aztán két példányban is megépült (Nagykomját, Iza).

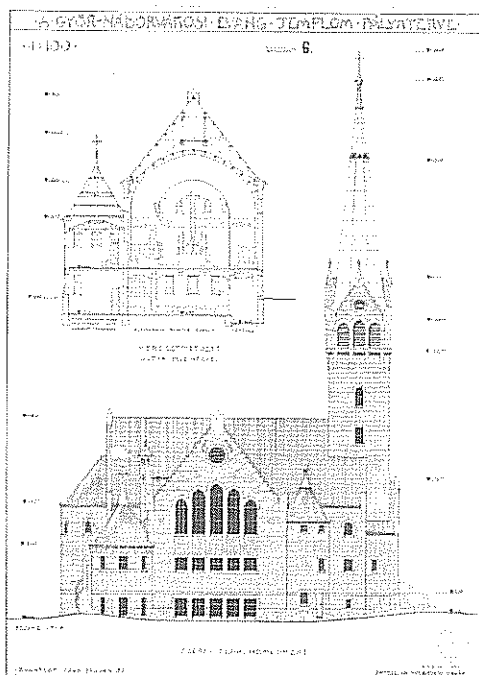
Az első komoly egyházi megbízás a szintén pályázat útján elnyert breznóbányai evangélikus templom tornya volt. Két pályaművet készítettek el Foerk Ernővel közösen, az egyik áttört harangházas, árkádos, barokkos hangvételű torony, a templomhoz talán illőbb elgondolás volt, a másik a felvidéki reneszánsz sgraffittós homlokzatait idézte, s csúcsos sisakjával merészebb tervnek tűnt. A beérkezett pályaművek közül e kettőt találták a legjobbnak, s felkérték a tervezőket a két rajz „összedolgozására”. Így épült fel végül a később szokásosnál jóval nagyobb költségen a Breznóbánya óvárosának arculatát ma is erősen meghatározó torony.



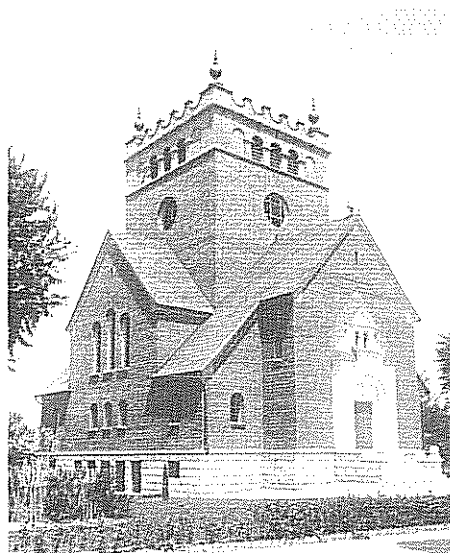
Eger (vázlat, é.n.)



Nagytarcsa (1935.)



Győr-Nádorváros (Terv, 1940.)



Diósgyőr-Vasgyár (1938.)

Hasonló pályázaton kapták a megbízást a nagykőrösi református templom új tornyára. A tornyot meg kellett emelni, tűzőrségi szobát, fa körüljáró folyosót kellett létesíteni, s nem elégedett meg a gyülekezet a kakassal, csillagot is el kellett helyezni a csúcsán. A homlokzati terv inkább Foerk Ernőt dicséri, míg a szerkezet, az ácsmunkák pontos tervei, számításai Sándy feladata volt.

Életművében végül az átépítésekkel együtt közel hatvan templomterv szerepel, ezeknek zöme evangélikus, s harmincnál több meg is épült. A „Sándy-templom” fogalommal vált a 30-as években.

Vidéki templomainak zöme egyhajós teremtemplom, szentéllyel és a homlokzat fő tengelyében álló toronnyal a korábbi (középkori, barokk) falusi plébániatemplomok alapformáját követi. Hatvan (1935), Tengelice (1936), Rákoshegy (1938) temploma egyszerű, mindössze erős oszloppáron nyugvó oromzatos kapuval, a tornyon négy kis fiatoronnyal vagy éppen a pártázatból redukálódott négy kis sarokelemmel díszített épület. Érdekes és egységes mű a rákosligeti kis templom vaskosságában is megkapó épülete lefelé erőteljesen szélesedő támpilléreivel, a torony oromzatainak lépcsőzetes körvonalával, faszervezetes mennyezetével. Igényesebb, nagyobb szabású tervek születtek Nagytarcsa (1931), Székesfehérvár (1932), Pestújhely (1932-37) templomának. Tornyük, kétoldalt szimmetrikus előépítménnyel a templomtest elé került, kapuzatuk a már ismert oszloppáros megoldást mutatja, a hosszanti falakat támpillérek tagolják. Míg a fehérvári torony - elsősorban sisakja miatt - karcsúnak hat, addig a másik két tornyot talán túlzóan zömöknek tarthatnánk, ha nem ismernénk a szepességi késő reneszánsz harangtornyokat (pl. Igló, Nagyőr, Poprád). Előképeikhez méltón ezek a tornyok pártázatos díszet kaptak, bár ennek közepébe még sisakot, ill. kis kupolát is tervezett az építész. A kispesti (1925) evangélikus templom összetett tömegével, bástyaszerűen kiképzett lépcsőtornyjaival, keskeny ablakokkal nyitott harangházával, finom arányú pártázatával és sgrafittóival talán a legharmonikusabb tagja ennek a családnak.

(Az evangélikus templomépítészet magyaros törekvéseiben Sándy társa Szeghalmy Bálint volt, aki azonban inkább a népi építészetből indult ki. Sándy kis pártázatai még Frecska János kardoskúti és Lux Kálmán rudabányai templomán köszönnek vissza.)

Budafok (1935) elegáns arányú, kőfalaival monumentálisnak ható temploma és a rákoskeresztúri templom összetettebb tömegét a kívülről háromhajósnek látszó hosszház adja. Ez a látszat valójában a beton támpillérek játékából adódik. Budafokon a befelé szerkesztett támaszrendszer ülőfülkékre tagolja a hosszanti falakat, Rákoskeresztúron pedig az áttört támaszok „kapui” egyszerűsítik a templomban való közlekedést. Az épület belső tere a vasbeton támrendszer kendőzetlenségével, a vitatható, ám eredeti fénycsőkarikákkal kétségtelenül lényegesen modernebb, mint a gótizáló külső.

Más templomok esetében a torony oldalt helyezésével talán festőibb tömegek jöttek létre. Ez az alaprajzi elrendezés kedvezett a kapuzatok változatosabb kialakításának is. Nyírszőlős (1938) és Rákoscaba (1938) ezek közül a legpuritánabbak, fiatornyos sisakjuk, oszlopok nélküli, kis kiülésű kapuzatuk a homlokzat minden díszé. A battonyai templom (1938) érdekesen nyitott toronyalja, az egri (1940) és a monori (1940) külön fedélszéket kapott többnyílasú kapuja, előcsarnoka talán a

parasztházak tornácainak emléke. A monori hengeres torony a wittembergi vártemplom XVI. századi képét idézi. Kézdivásárhely (1943-47) kicsi templomtornyának faszerkezete, a sisak alatti folyosója, négy fiatornya az erdélyi fa haranglábak késői utóda.

Sándy többször is szorgalmazta centrális templomok építését, pedig a valódi centrális terek nem felelnek meg az evangélikus liturgiának (legfeljebb keresztlőkápolna esetében). Ő maga néhány esetben épített, s több esetben tervezett ilyet. Valójában amint elhelyezte az oltárt az ellipszis vagy a görögkereszt bejáratával szemközt eső végén, hiába a középpontosan szimmetrikus alaprajz, az ehhez igazodó nagyszerű boltozat, a templomtérben hossz tengelyt határozott meg. Ebbe a típusba sorolhatjuk a kaposvári (1928-29), a rákosszentmihályi (1933-34) templomot, a diósgyőri Vasgyár (1938) és a győri nádorvárosi gyülekezet templomát (1940). Mind a négy épület görögkereszt alaprajzú, külső megformálásukban azonban erősen eltérnek egymástól. A kaposvári templom homlokzati tornya pártázatot és ún. „Árpád-sisakot” (Sándy) kapott. A keresztház és a hosszház szabadon maradt oromfalain az északi gótika lépcsőzetesen rakott, magas oromfalainak és a sgrafittós pártázatnak kevésbé sikerült ötvözetével találkozunk. Csak nehezebb a képet, hogy a vakolt felületeket tagoló, lendületesen lefutó - téglalízenák pl. a kelet-magyarországi romanikából ismerősek. A szentmihályi templomba hármas nyílású előcsarnokon át juthatunk, melyet a kaposvárihoz hasonló, sgrafittós, asszociatív ívsor koronáz. A homlokzat furcsa érdekessége a torony kis nyeregtejtét is kulissza mögé rejtő, az alsó ívsorra visszhangzó dekoráció. A diósgyőri templom erődszerű tömege, a négyezet fölött elhelyezett, pártázatos bástya evangélikus köszönésünk, jelmondatunk illusztrációja. A nádorvárosi templom erősen kiemelkedik környezetéből - nyilván az alagsor beépítése miatt is alakult így -, mintegy uralkodik a téren. Az épület összetett külső tömege hangsúlyos tornyával, kerek lépcsőtornyával, félköríves apszisával, magas oromfalaival a középkori templomokat idézi. Eközben karzatokkal bővített belső tere gyönyörű, hajlított faszerkezettel fedett, világos, mérnöki tér. Görögkereszt alaprajzú templomai közül talán ez a legsikerültebb, annak ellenére, hogy a külső megformálás és a belső tér közötti ellentmondás itt is érezhető.

Sándy templomai között egyedülálló példa a klasszicista elemeket felidéző és újrafogalmazó angyalföldi templom (1937-38). Annyira „idegennek” tűnik Sándy építészetében, hogy Győry Aranka a modern templomok között tárgyalja. Pedig egyfelől a klasszicista építészetnek is van egyházunkban ihlető hagyománya, másfelől ez épület esetében is a belső téren érezzük a világos, a szerkezeteket nem elrejtő építési szándékot, míg a külsőn a klasszicizmus átfogalmazott eszközeivel élt a tervező. A templomhajó puritán díszítetlenségével, nemes arányaival kicsit felel a zömökebb arányú, négyszögletes torony, melyet kis kupoladobra ültetett kupola és némi pártázatcsökevény (!) koronáz meg. Az evangélikus múzeum mai bejárata helyén két hatalmas pillérre és a megfelelő falszakaszra alapozva a Deák téri templomhoz is tervezett Sándy tornyot (1938). Ez az erőteljes, a templom kétszeres magasságát elérő építmény minden bizonnyal túlságosan is uralkodott volna a téren és a klasszicista épületegyüttesen egyaránt.

Sándy Gyula szenvedélyesen hitt abban, amit csinált. Szenvédélyesen hitt munkája értelmében, a tanításban, abban, hogy az elvetett mag jó földbe hull. Hitt az

emberségben és az emberekben, családja szeretetében. Ez a hite még késői utóda-
in is érezhető. És hitt mindennekfölött a Gondviselésben, abban, hogy őt az Úristen
hívta el erre a magasztos feladatra, és Ő adta az erőt és az időt is hozzá.

Irodalom:

Györy Aranka: Újabb evangélikus templomaink (in. Kemény-Gyimesy: Evangélikus
templomok Budapest, 1944)

Pamer Nóra: Magyar építészet a két világháború között (Budapest, 2001)

Sándy Gyula: A templomépítések gyakorlati megvalósítása (in. Kemény-Gyimesy)

Sándy Gyula: Evangélikus templomok építése (Képes Luther Naptár 1936)

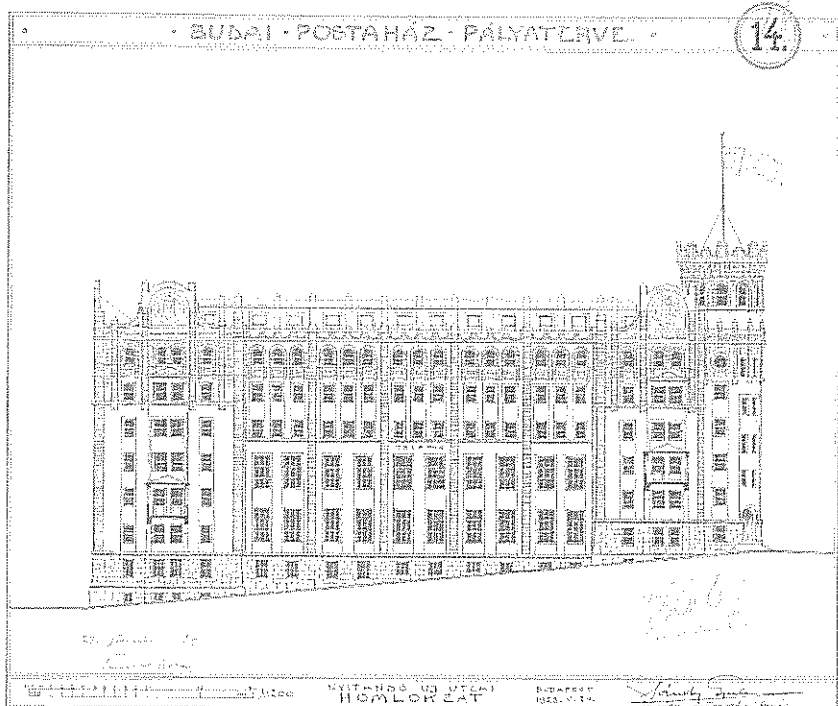
Sándy Gyula önéletrása (kézirat, Magyar Építészeti Múzeum)

Winkler Gábor: Építészettörténeti áttekintés (in. Evangélikus templomok Magyaror-
szágon Hegyi és Társa, Budapest, 1992)

n.n. : A rákosligeti evangélikus templom (Magyar Építőművészet 1934/1-2)

és az Építő Ipar különlenyomatai Sándy épületeinek bemutatásával

A rajzok és a fotók a Magyar Építészeti Múzeum és az Evangélikus Országos Múzeum
tulajdonai. A fényképeket Sándy Gyula készítette.



A budai Postapalota pályaterve (1923.)

Ordass Lajos

B o b y*

Nemcsak ember van sokféle. Kutya is sokféle van. Fajtára, sorsra, tulajdonságra milyen nagy a változatosság!

Szakember is bajosan tudna számot adni arról, hány fajta kutya van például a szinte borjúnagyságú, életmentő Bernát-hegyitől a juhász bundás pulijáig, melyről mindenki tudja, hogy még gazdája szerelmi álmaiba is beleszól, amikor a szép Iluska csókját pótolja. Pedig hát ez még csak a nagyja. Hol vannak aztán még azok, melyek a pulin kezdve a pesti dáma öklömnyi ölebéig sorakoznak, amelyre még mellénykét is kell adni, ha a dáma azt akarja, hogy a kis dög megérje a legközelebbi tavaszt. A Bernát-hegyinek joggal állítottak szobrot. A juhász puliját méltán énekeltek meg. A pesti dáma ölebecskéje még a réklit sem érdemli.

Sorsra is erősen különböznek a kutyák. Talán azt lehetne mondani: ahány kutya, annyi sors. Van, amelyiknek a gazdája még lakodalomból is pergamenpapírba csomagolva viszi haza a finomnál finomabb csontokat. És van aztán olyan szegény kutya, amelyiknek még a tarajos fogába beleragadó utálatos metélttészta is idegen udvarról kell elcsennie.

Aztán meg igen eltérnek a kutyák tulajdonságai is. Olvashat az ember a kutyák világában élő hősi jellemekről, de tudomást kell vennie a köztük is akadó alattomos gyilkosokról.

A címben szereplő Bobby fajtájára nézve patkányfogó volt. Mégpedig a javából. És ezt nem csak úgy a levegőbe mondom. Tapasztalat beszél belőlem. Vagy tizenöt hónapon át megfigyelhettem teljesítményét. Ha reggeli sétámra indultam, rendszerint ott láttam egymás mellé kiterítve három-négy-öt patkányt. Néha olyan nagy is volt köztük, mint maga Bobby. És mindezekkel Bobby végzett. No, ugye hogy értett ez a kutya a mesterségéhez?! Ugye hogy fajtája díszei közé tartozott!

No, nyájas Olvasóm! Miért ez a kételkedés az arcodon? Ja! Értem már! Nem Bobby képességeit vonod kétségbe, még csak nem is szavam hitelét, hanem azt nem tudod elképzelni, a világ melyik pontján lehet együtt olyan tömérdek sok patkány, meg aztán hogyan lelheti valaki kedvét abban, hogy ilyen patkánytemetőben végezze reggeli sétáját.

Módomban állt ezt a kettős rejtélyt egyetlen mondattal feloldanom: mindez a szegedi Csillagbörtönben történt.

Miután ezt közöltem, már el is búcsúztam Bobby fajtájának leírásától, és rátérhetek arra, hogy néhány szót a sorsáról is szóljak.

Bobby a szegedi Csillagbörtön kutyája volt. Szomorú sors. Különösen akkor szomorú, ha jól meggondoljuk, hogy apró kölyökkutya korától fogva itt élt. Bizonyára nem volt ez a Bobby hiba nélkül való kutya. Kutyák között sincs hibátlan. Csak-hogy Bobby nem valamely botlásáért jutott börtönbe, hanem csak úgy, önhibáján kívül. Valami emberi szeszély, önkényes hatalmaskodás irányította így a sorsát. Még egyszer mondom: szomorú sors! Ha Bobbynak lehetett volna valami vigasztal-

* Az elbeszélés részlete megjelent in: Ordass Lajos: Önéletrajzi írások I., EPMSZ, Bern, 1985. (Szerk. Szépfalusi István) 364-365. oldalán a jegyzetben.

lása, úgy talán azon nyugodhatott volna meg, hogy nem egyedül neki volt ez a sorsa a szegedi Csillagbörtönben. Volt ott több szempár is, mely együttérzéssel nyugodott meg rajta. Persze az a kérdés, hogy a kutya megérti-e a vigasztalást, amely az együtt érző szempárban rejlik.

Szerettem ezt a Bobyt. Derekaságáért is, no meg szomorú sorsáért is. De a szeretetem nem tett irányában elfogulttá. Volt olyan tulajdonsága, mely gondolkodóba ejtett. Sőt észrevettem egy olyan tulajdonságát is, melyet kifejezetten helyteleníttem.

Boby egyik tulajdonságát nem sikerült egészen pontosan meghatároznom. Nem tisztázódott, hogy haszonleső volt-e vagy csapodár. De bármelyik névnel állapodunk is meg, annyi bizonyos, hogy ennek a tulajdonságának a gyökere az önzés talajába nyúlt le. Néha úgy látszott, mintha a konyhafőnököt tekintené gazdájának. Máskor viszont határozottan meg lehetett állapítani, hogy az őrparancsnokkal tart. Ezért a szóban forgó tulajdonságáért én Bobyt nem ítéltam el. Hogyan is tehettem volna ilyet jó lelkiismerettel! Hiszen sokkal kevésbé ismertem életföltételeit, semhogy bírói székbe mertem volna ülni fölötte. Néha hallottam, hogy szűkülve-vonyítva vágatott ki a konyhából. De hogy ott mi történt vele, az titok maradt előttem. Ugyanilyen körülmények között láttam Bobyt kikövetkezní az őrparancsnok szobájából is. Hogy ott mi történt, arról is legfeljebb a sejtelmem beszélt. Megismételelem azért, én nem ítéltam el Bobyt a haszonleséséért. A dolog csupán mélyen elgondolkoztatót. Ha már így bánik vele a konyhafőnök is meg az őrparancsnok is, akkor hát miért csóválja olyan roppant tisztelettel a farkát mind a kettőjük előtt?

Egy fokkal szigorúbb volt a véleményem Boby egy másik tulajdonságáról. Úgy éreztem, hogy ez már jellembe vágott. Boby ugyanis kész volt arra, hogy az őrparancsnok szeszélyéhez igazodva, villogó fogait vicsorítsa a sétáló rabokra, vagy dühösen megugassa őket. Nem tudom persze, hogy ezzel érdemeket akart-e szerezni magának — ebben az esetben eljárása aljas lett volna —, vagy pedig a rosszszat magáért a rosszért tette-e. Az utóbbi meg éppenséggel kétségbeejtő volna. Érthető talán, ha azt mondom, hogy Bobynak ez a jellemvonása az iránta érzett szeretetembe mindig a fájdalomnak egy ürömcseppjét hullatta.

*

Félek, hogy a „nyájas” Olvasó azonnal „bosszús” Olvasó lesz, ha mindezek után most elárulom, hogy mindaz, amit eddig Bobyról mondtam, voltaképpen nem is tartozik a történet lényegéhez. Mert a történet lényege Bobynak egy egészen más tulajdonságához kapcsolódik. Mégpedig ahhoz, hogy Boby — bár általában élelmes, okos kutya volt — élete egy igen fontos mozzanatában nem látott tovább az orra hegyénél.

*

Volt a szegedi Csillagbörtönnek egy nagy zárkája. Abban helyezték el külön a börtönben őrzött papokat. Tizenhatan voltunk benne. Olyan nagy persze nem volt az a nagy zárka, hogy tizenhatan csak egy parányi kényelmet is érezhettünk volna. Igaz viszont, hogy nem is azért voltunk ott, hogy kényelemben éljünk. — Sokszor az volt a sejtelmünk, hogy parancsolóink maguk sem tudták, mit kezdjenek velünk. Bizonyos következetlen kapkodás nyilvánult meg intézkedéseikben. Csak egy dolog látszott következetesnek: még a börtönön belül is igyekeztek minket el-

szigetelni. Hogy ne mételyezhessünk. E cél érdekében jócskán vállaltak kényelmetlenséget is. Külön munkarendet alkalmaztak nálunk. Külön munkával foglalkoztattak. Külön sétára vittek. S mindehhez külön öröket kellett mozgósítani.

Akkoriban, amikor Bobby esete szőnyegen volt, egynéhány papnak nem volt még meg a jogérvényes ítélete. Ez azt is jelentette, hogy nekik még kívülről küldhettek kosztot. Küldtek is. Egyiknek a ferencesek, másoknak a jezsuiták küldtek kosztot. Így aztán megtörtént, hogy hébe-korba még csont is mutatkozott az ebéd végén. Ehhez társult esetleg egy kis bőrke vagy a „bentkosztosok” adagjából egy-egy darab rosszul sikeredett lóhus. Bobbyra gondoltunk. Legtöbbször ott ugatott minket sétánk alkalmával. A csontot tehát s megymást gondosan összecsomagoltuk, s mivel a kutyaetetés mindig egy kis mókával is jár, mi öregebbek átengedtük ezt a fiatalságnak. Többnyire Döbrössy János, az ifjú plébános volt az, aki séta közben a kutya-porciót adagolgatta. Eredményesen. Bobby mind kevesebbet ugatott, és mind többször mutatta ki barátkozó készségét. Szóval: csóválta a farkát. Közben ő is mind közelebb került a mi érdeklődésünk középpontjához. Sokszor folyt róla társalgás. A könnyen lelkesedők hamarosan megállapították: győztünk! Bobbyt többé már nem lehet kivonni a klerikális hatás alól! Egy kivételével még a megfontoltabbak is kapituláltak, amikor látták, hogy Bobby a „papi séta” után, lábunk között átfurakodva még a börtön folyosójára is bekísért minket. Egészen a cellánk ajtajáig. A délutáni séta alatt kiosztották a „bentkosztosok” vacsoráját is. Ott várt az minket csajkában az ajtó mellett a földön. Bobby okosan mérlegelt. Felismerni vélte bennünk egyenrangú társait. Hosszabb ismeretségünk után még azt is világosan kifejezésre juttatta, hogy nem utál még ugyanabból csajkából enni sem, amelyből mi eszünk. Magát éppen csak annyival ítélte különbnek, hogy a csajkából előbb ő evett. Aztán jöhettünk mi. Ez a minden válaszfalat lebontó bizalom még az erősen kételkedő öreg kapucinus Anasztáz atyát is levette a lábáról. Most tehát mindannyian egyazon meggyőződésre jutottunk: Bobbyt megnyertük! Győztünk!

*

Elbizakodottságunkra mért büntetés volt-e vagy más valamilyen ok játszott közre, de Bobbyt akkor veszítettük el, amikor legbiztosabban a magunkénak gondoltuk.

Nem emlékszem már, milyen ünnep lehetett, de úgy nyár elején volt. A „kintkosztosoknak” valami költői ünnepi ebédet küldtek. Öröm volt azt nézni a legkövetlenebbül érdekeltnek is meg a „mellék-kosztosoknak” is. Egyedül Anasztáz bosszankodott megint egyszer. Annyiszor megüzente már a ferences-konyhának, hogy utálja a krumplit, és lám, már megint azt küldtek... a hús mellé! Mégpedig nyilván megint nincs rendesen megfőzve, mert egész nagy darabokban fekszik a csajkában! Még az sem engesztelte ki Anasztáz jogos fölháborodását, hogy az a hús, melyet az átkozott krumpli takart, egy igen csinos, szép, rózsás-színűre sült, ropogós bőrű kacsacomb volt. Az a szabály alakult ki közöttünk, hogy a külső koszt nem kívánt alkotóelemei a bentkosztosok közül valakinek jártak. Most Döbrössy volt soron. Neki járt a krumpli. Döbrössy megfelelő önfeláldozó arc kifejezéssel és nagy igyekezettel hamarosan el is fogyasztotta a jókora krumpli mennyiséget, hogy az minél előbb eltűnjék Anasztáz szeme elől, és így a jó öreg minden zavaró körülmény nélkül fogyaszthassa el a kacsacombot, melyet — el-

lentétben a krumplival — szeretett. Döbrössy csak napok múlva vallotta be, hogy a krumpli — körtebefőtt volt.

Hát megint beleestem abba a hibába, hogy a lényeg mellé beszélek. Hiszen az egész ügyben a lényeg a kacsacomb volt. Annak is a csontja. Említettem ugyebár, hogy Bobby ragaszkodása még Anasztáz kételkedését is teljesen eloszlatta. Világos, hogy a csont Bobynak jár. És mivel Döbrössy azt a nagy szívességet tette a krumpli dolgában, hát azzal érdemeket szerzett arra, hogy ő adhassa a csontot Bobynak. Érthető, hogy nagy érdeklődéssel vártuk a sétát. Minden szép szabályosan indult. Alig fordultunk ki az udvarra, Bobby pillanatok alatt vágtaázva jött hozzánk. Az volt az érzésünk, hogy leste érkezésünket. Ha Bobby bármelyikünknek a szeme közé nézett volna akkor, azonnal megláthatta volna, hogy valami egészen rendkívüli esemény előtt áll. Döbrössy nemcsak a kutya idegeivel játszott egy ideig, hanem a mienket is jócskán feszítgette. Végül aztán odaadta a csontot.

És most történt a baj.

Bobby — a börtönkutya — úgy látszik nem tudta szegény, hogy mi a kacsacsont. Annak a meglepő jó íze nyilván a mohóságát keltette föl. Tény, hogy a következő pillanatban velőtrázó üvöltéssel a földre vetette magát, mindkét elülső lábával a száját paskolta, szeme kidülledt, vérben forgott. A szétroppantott csont éles törésével Bobby szájpaddlásába fúródott, és nem tudta onnan kikeríteni. Hirtelen odaugrottam, hogy segítek rajta. Bobby a mozdulatomtól megijedt, felugrott, farkát maga alá húzta, és szüntelen üvöltés közben szaladt, el-el, a hátsó udvar felé. Eltűnt a szemünk elől, de a hangját még egyre hallottuk. Aztán megszűnt az üvöltés. Talán ki tudta kaparni a csontot. Vagy talán segített rajta valaki, akiben megbízott? Csak nem az őrparancsnok!? A séta végén messziről láttuk is Bobbyt. Megnyugodtunk. Nyugtalanóságunk csak akkor támadt fel és fokozódott, amikor meg kellett állapítanunk, hogy Bobbyt többé nem tudjuk magunkhoz csalogatni. Ha pedig véletlenül közelünkben volt és észrevett, ész nélkül futott előlünk. Hónapokig laktunk még együtt ugyanabban a börtönben, Bobby és mi, de soha a kiengesztelődés egyetlen mozdulatát nem tanúsította. Véglegesen elvesztettük. Az volt a nyomasztó érzésünk, hogy eggyel nagyobb lett azoknak a száma, akik átkozzák a papokat.

*

Időmilliomosok voltunk. Különösen este. Hétkor elzárták a villanyt, és zárkánk sötétségbe borult. Azt a szokást vezettük be, hogy villanyoltás után tizenhatunk közül valaki beszél. Az illető vagy önként jelentkezett témájával, és bejelentette a címet, amelyen szólni fog, vagy együttesen főlshölítöttünk valakit egy téma boncolgatására. Ezek az esti órák, sokszor az éjszakába nyúlóan — ha jól meggondolom —, nem is voltak olyan rosszak. Az értekezés a legváltozatosabb témákról folyt. Sokszor egészen előkelő társaink voltak: Beethoven, Grieg, Cronin, Munk Kaj, Ibsen. Máskor meg csak a szemünket kellett lehunynunk, és az előadó szavai nyomán érdekes film pergett le előttünk láthatatlanul. Majd hajóra, repülőgépre ültünk, és világgrszeket jártunk be. Szabó Gyurka káplán szakszerű előadásából megtudtuk, hogyan szabadítják meg a hordó belsejét a borkótól. Apja bognármester, és ő még kispap korában is segített az édesatyjának ebben a mesterségben. Egy alkalommal megbíztuk Rokoni Béla káplánt, hogy szabályszerűen csináljon disznótort, de úgy, hogy a böllér késfenésétől a szentjánosáldásig egyetlen mozdulatot el ne mulasszon.

Jóval a Bobbyval való incidens után, lámpaoltáskor elhangzott a szokásos kérdés:

— Ma este ki beszél?

Hosszú-hosszú csend.

Végül megszólaltam:

— Ha más jelentkező nincsen, kész vagyok beszélni. Témám: „BOBY”.

— Halljuk! Halljuk! — hangzott minden irányból.

S akkor én körülbelül a következőket mondtam:

— „Előadásom főszereplőjét nem szükséges bemutatnom. Mindannyian jól ismerjük, s velem együtt ti is szeretitek. Ti is láttátok önzését, mely haszonlesésében vagy csapodár voltában nyilvánult meg. Megfigyeltétek ti is legfőbb jellemhibáját, mely környezetéhez való viszonyában mutatkozott meg. Hiszen beszéltünk is erről. No meg aztán jó néhányszor meg is ugatott minket. Együtt örültetek velem, amikor hozzánk édesedett. És bizonyára átsuhan néha-néha a ti lelketeken is a fájdalomnak egy sötét árnya: annak a kacsacsontnak az árnyéka, mely véglegesen el-lenségünk-ké tette Bobbyt.

Szeretnék most egy javaslatot előterjeszteni:

Mindannyian tegyünk valami fogadalomfélét, hogyha Isten segítségével innen kiszabadulunk, és még egyszer feljutunk templomaink szószékére, akkor — legalább egyszer — megemlékezünk Bobbyról.

Ez indítványom lényege.

Nem veszitek tőlem rossznéven, ha abba is beleavatkozom egy csöppet, hogy ez a megemlékezés miként történjék.

Először a negatívumokat boncolom:

Ne pellengérezzük ki túlságosan Bobby önzését. Tudjátok, ezt legfőképpen saját magunk miatt mondom így. Hiszen ettől a hibától mi magunk sem vagyunk mentesek. Miért tegyük ki magunkat szánt-szándékkal annak a kudarcnak, hogy az emberek ránk mutassanak, és így szóljanak: a kutya fölött tud helyesen ítélni ez a pap, de önmaga fölött nem.

Aztán meg attól is szeretnék nagyon komolyan óvni, hogy túlzottan erős hangsúlyt tegyünk Bobynak a környezetéhez való helytelen beállítottságára. Azért óvok ettől, mert — ugyebár — az embertársainkhoz való viszonyunk területét általában a politika területének szoktuk nevezni. A múltban sokszor hallottátok velem együtt a kifogást: A pap ne politizáljon! Az idők most igen nagyot változtak, de annyira mégsem változtak, hogy ne hangoznék ma is változatlanul: A pap ne politizáljon! És nem szükséges túlzottan éles jövőbelátó képesség ahhoz, hogy bátran elmondjuk: amíg a jövő jövő lesz, jelszó marad majd az emberek ajkán: A pap ne politizáljon!

Ellenben az embernek Istenhez való viszonya az a terület, amelyen az emberek általában készek meghallgatni mondanivalónkat. És ne felejtjük el, hogy maga Isten is elsősorban ennek a viszonynak az ápolására rendelt minket. És ezen a területen van valami egészen pozitív mondanivalónk Bobbyval kapcsolatosan. Ennek a szegény kutyának a rövidlátása olyan megdöbbentően hasonlít az emberi rövidlátáshoz.

Isten éveken, évtizedeken át nem szűnik meg gondoskodni az emberről. Egy napot sem hagy ki. Szüntelenül magához édesgeti az embert. Néha eljut odáig —

hosszú, türelmes kitartásával —, hogy a bizalmatlankodó ember szíve fölmelegszik irányában. Majdnem odáig jut el az ember, hogy kell neki Isten. Akarja Istent. Egy kicsikét rokonságban is érzi magát Istennel. S mégis, hányszor történik meg, hogy amikor Isten igazán valami nagyon jót nyújt felénk, a legjobb szándékú adományát, a legkívánatosabb tartalmú ajándékát, akkor mi azt mohó falánksággal összeroppantjuk, egyszerre akarjuk lenyelni, és az fennakad a torkunkon! A végén pedig, ahelyett hogy bűnbánóan magunkra vennők a baj okát, úgy nézünk Istenre, mintha a legnagyobb ellenségünk volna. Mintha nem is táplálni, hanem megölni akart volna.

Ennyi a Bobyval kapcsolatos mondanivalóm.”

Tizenöt paptársam hosszan hallgatott.

Ezért még egyszer megszólaltam:

— „Lehet, hogy most arra gondoltok, hogy van ennek az én indítványomnak valami alaphibája: az emberek általában nem szeretik azt, ha állatokhoz hasonlítják őket. Pláne kutyához!

Igazatok van. De ezzel szemben arra utalok, hogy ez az eljárási mód nem halatlan dolog Isten üzenetének tolmácsolásánál.

Ézsaiás egyenesen így kezdi prófétai szolgálatát: Az ökör ismeri gazdáját, és a számár az ő urának jászlát, Izráel nem ismeri, az én népem nem figyel rá.

Jeremiás is így beszél: Még az eszterág is tudja a maga rendelt idejét az égből, és a gerlice, a fecske és a daru is megtartják, hogy mikor kell elmenniük, de az én népem nem tudja az Úr ítéletét!

Jézus Urunk tanítását ismerjük: Hányszor akartam egybegyűjteni a te fiaidat, miképpen a tyúk a kis csirkéit a szárnyai alá, és ti nem akartátok!

Péter apostol meg, amikor azokról beszél, akik a pogánysághoz visszafordulnak, éppenséggel a kutyáról szól: Az eb visszatér a saját okádására.

Tudom, hogy ezzel nem cáfolom meg az aggodalmat, hogy az emberek nem szeretik, ha állatokkal hasonlítják össze őket. A prófétákat megölték. Jézust keresztre hurokolták. Péter is vértanúsággal fizetett.

Indítványomat mégis megismételem:

Mindannyian tegyünk valami fogadalomfélét, hogyha Isten segítségével innen kiszabadulunk, és még egyszer följutunk templomaink szószekéire, akkor — legalább egyszer — megemlékezünk Bobyról.

Ha agyonütnek?

Hátha Isten csak úgy tudja szeretetéről meggyőzni a világot, ha egynéhány papját agyonütik.”

Budapest, 1954. szeptember 8.

Letartóztatásom hatodik évfordulóján.

Zusammenfassung

Zu Beginn unserer Herbstfolge steht die in Hévízgyörk am 2. September 1984 gehaltene Predigt von Zoltán Dóka. Text der Predigt: Lk 17,7-10 mit dem Titel: Wer ist der Hauptdarsteller?

László Zoltán veranschaulicht aufgrund seiner persönlichen Erinnerungen die Gestalt des vor 20 Jahren verstorbenen Károly Karner. Er hebt die seelsorgerische Zuneigung des gelehrten Professors zu seinen Schülern hervor.

Zoltán Dóka wandte sich 1984 vor der Budapester Vollversammlung des LWB in einem Offenen Brief an die Vorsitzenden des Weltbundes, um sie über schweren Sorgen unserer Kirche zu verständigen und sie um Hilfe zu ihrer Lösung zu bitten. Anlässlich der 20. Jahreswende erinnerten sich gemeinsam der Lajos Ordass Freudenkreis und die Fraternitás Pfarrergemeinschaft dieses Ereignisses in der Budapest-Kelenfölder Gemeinde. In unserer jetzigen Nummer teilen wir die dort erklangenen Beiträge mit. Die Witwe von Zoltán Dóka sprach über ihre persönlichen Erinnerungen; der Titel des Vortrages von Gábor Ittész war: Kairos des Notrufes: 1984; Dorottya Isó sprach über die bis heute noch zu spürende Wirkung der sog. diakonischen Theologie; Pál Zászkaliczky jun. erörterte die geschichtlichen Umstände und Nachklänge des Offenen Briefes. János Ittész hielt aufgrund 1Kor 15,58 die Schlussandacht der Versammlung.

In unserer Studienspalte steht die Studie von Zsuzsanna Zászkaliczky bezüglich des Professors der Architektur Gyula Sándy Planer vieler evangelischen Kirchen.

Lajos Ordass erzählt die Geschichte des Hundes Bobby im Gefängnis zu Szeged.

In unserer Nummer finden wir noch einige Gedichte von László Scholz.

Summary

Our autumn issue opens with a sermon from Zoltán Dóka that he gave on 2nd September in Hévízgyörk. He spoke on the basis of Luke 17,7-10 with the title: Who is the protagonist?

With the help of personal memories László Zoltán recalls the figure of professor Károly Karner, who passed away twenty years ago. He emphasizes the pastoral love of the scholar professor towards his students.

In 1984 before the opening assembly of the LWF in Budapest Zoltán Dóka turned to the leaders of the world federation in an open letter, in order to inform them about the serious problems of our church, and to ask for help for solving them. On the occasion of the 20th anniversary the Lajos Ordass Circle of Friends (OLBK) and the Fraternity Group of Pastors commemorated the event at a mutual occasion in Budapest-Kelenföld. This issue brings the different speeches given there. Mrs. Zoltán Dóka talked about her personal memories; the lecture of Gábor Ittész is titled The Kairos of the Call for Help: 1984; Dorottya Isó talked about the long-term effects of the so-called theology of diaconia; Pál Zászkaliczky Jun. talked about the historical circumstances of the open letter and about its afterlife; János Ittész held the closing devotion on the basis of 1 Cor. 15,58.

In our Studies column we can read the study of Zsuzsanna Zászkaliczky about the professor of architecture, Gyula Sándy who designed many Lutheran churches.

The essay of Lajos Ordass is about Bobby, the dog in the prison of Szeged.

We can read some short poems of László Scholz in our current issue.

E SZÁMUNK SZERZŐI

+ D. Dóka Zoltán lelkész	Hévízgyörk
D. Dóka Zoltáné ny. lelkész	Bag
Isó Dorottya lelkész	Veszprém
Ittész Gábor ny. lelkész	Győr
Ittész János püspök	Győr
+ D. Ordass Lajos püspök	Budapest
D. Scholz László ny. lelkész	Budapest
Ifj. Zászkaliczky Pál programozó matematikus	Budapest
Zászkaliczky Zsuzsanna művészettörténész	Budapest
Zoltán László ny. lelkész	Sopron

Szeretettel ajánljuk Olvasóink figyelmébe alábbi kiadványainkat:

Ordass L.:	Nem tudok imádkozni	550,-
Ordass L.:	A keresztfa tövében, Nagyheti áhítatok	150,-
Ordass L.:	Vádirat, Korrajz	40,-
Ordass L.:	Jó hír a szenvedőknek, Prédikációk	400,-
Ordass L.:	Akikkel az Úton találkoztam	400,-
Ordass L.:	Útravaló az év minden napjára	1.190,-
Ordass L.:	Gondolatok a Filemon levél olvasása közben	100,-
Giertz Bo-Ordass:	Hitből élünk	400,-
Ordass-Lyngar:	A fáklya, Ifjúsági áhítatoskönyv	300,-
Terray L.:	Nem tehetett mást, Ordass Lajos életútja	150,-
Scholz L.:	Tisztítsd meg szívedet	100,-
Scholz L.:	Két sugárzó igazgyöngy, Írásmagyarázat	150,-
Scholz L.:	Elvesztett és megtaláltatott	130,-
Ritter-Tekus:	A lelkipásztor imádsága	100,-
Sólyom J.:	Hiszem-tudom, Bevezetés az egyház tanításába	280,-
Boleratzky L.:	Aki mindvégig állhatatos maradt	600,-
Virág Jenő:	Dr. Luther Márton önmagáról	700,-
Luther M.:	14 vigasztaló kép	160,-
Botta I.:	Dévai Mátyás, a magyar Luther	120,-
Vajta V.:	Hit és élet összecsengése	40,-
Jung E.:	Hogyan vezessem a vasárnapi iskolát?	300,-
Maróthy J.:	Szegények szíve, Novellák	500,-
Kendeh-Newman:	Jöjj Jézushoz! Evangelizáló füzet	100,-
Rőzse I.:	A halál árnyékának völgyében	500,-
Boleratzky L.:	A miskolci evangélikus jogakadémia	40,-
Boleratzky L.:	A miskolci jogakadémia tanárai	200,-
Boleratzky L.:	Evangélikus egyházjog I.+II. r.	1.300,-
Kaj Munk:	Három dráma	600,-

A Keresztyén Igazság évi előfizetési díja 1000,- Ft + postaköltség.

Külföldre 8€. Egy szám ára 250,- Ft.

Folyóiratunk és kiadványaink megrendelhetők:

Ordass Lajos Baráti Kör

1114 Budapest, Bocskai út 10.

Postacím: 2151 Fót, Ibolyás u. 3/A.

